

EQUALITY

GENDER

opportunities

democracy

freedom

sexuality

identity

CHOICES

independency

human rights

women's rights

ПРИРАЧНИК ЗА РОДОВА ДЕМОКРАТИЈА ЗА ВРСНИЧКИ ЕДУКАТОРИ

ПРИРАЧНИК
ЗА
РОДОВА ДЕМОКРАТИЈА
ЗА ВРСНИЧКИ ЕДУКАТОРИ

Скопје, Април, 2015

Издава:

Национална мрежа против насилиство врз жени и семејно насилиство

Подготвиле:

Фросина Ивановска

Наташа Димитровска

Во соработка со:

Елена Димушевска

Мила Радоњик

Превод на английски јазик:

Славица Томовска

Превод на албански јазик:

Елица Блажевска

Поддржано од:

Schüler Helfen Leben - Германија

Содржина

Предговор.....	5
1. Врсничка едукација	7
1.1 Зошто врсничка едукација	7
1.2 Улогата на едукаторот/ката	7
1.3 Важни аспекти на една работилница и методи за работа	8
2. Дефинирање на родот	10
2.1 Род и пол	10
2.2 Концепти поврзани со родот	12
2.2.1 Родови улоги и родови стереотипи	12
2.2.2 Родов идентитет	13
2.2.3 Останати поими и дефиниции	14
2.3 Родова дискриминација	15
2.4 Родова демократија	17
3. Родот и општеството	19
3.1 Родот и семејството	19
3.2 Родот и економијата	20
3.3 Родот и политиката	21
3.4 Родот и медиумите	22
3.5 Родот и образоването	23
3.6 Родово засновано насилиство	24
3.7 Родот и сексуалноста	27
3.8 Сексуални и репродуктивни права	28
4. Феминизам	30
5. Младински активизам	32
6. Практичен дел	34
6.1 Машки и женски мрежи од зборови	34
6.2 Стереотипи	35
6.3 Дискриминација – моќ, привилегија и еднаквост	36
6.4 Дискриминација „Таа не работи“.....	38
6.5 Предности и недостатоци	40
6.6 „Замислената земја“	41
6.7 Жени и мажи на водечки позиции	42
6.8 Жените и мажите во медиумите	43
6.9 Родово базирано насилиство.....	44
6.10 Насилство во интимна врска	46
6.11 Студии на случај за сексуални и репродуктивни права	47
6.12 Инспирирај се! Направи промена!	50
Прилог 1 – Поедноставена верзија на Универзалната декларација за човекови права.....	52
Користена литература	54

Предговор

Република Македонија е земја во која процесот на демократизација трае изминативе 20 години. Бројни реформи, како слобода на говор, независни медиуми, активно учество на граѓаните во процесите на донесување на одлуки, закон за еднакви можности за жените и мажите, зголемување на учеството на жените во парламентот со 30% итн се направија и сеуште се случуваат. Сепак, некои аспекти на демократијата во нивното вистинско значење останаа недопрени. Овие аспекти, во главно се поврзани со женските прашања, како еднаква плата, еднаква дистрибуција и достапност на социјални сервиси за самохрани мајки и домаќинки во руралните и градските подрачја, и како најзначајно, справувањето со различните форми на родово базирано насилиство никогаш не било во фокусот. Уште еден аспект треба да се земе во предвид кога станува збор за справувањето со насилиството врз жените како феномен кој постои во државата со децении. Како општество кое промовира патријархални вредности и специфични родови улоги во семејството, корените на родово базираното насилиство се тесно поврзани со културата на толеранција на различни форми на насилиство врз жените. Понатаму, тенденцијата која постои во последните неколку години за враќање на традиционалните патријархални вредности е се позастапена, а политиката за зголемување на наталитетот не е проследена со мерки кои ја овозможуваат родовата рамноправност меѓу жените и мажите. Угнетувачките практики кон женскиот индивидуален развој и самоактуелизацијата во сите аспекти на живеењето постои со децении, а ваквото трансгенерациското пренесување придонесува за зајакнување на постоечките и создавање на нови модерни начини за промовирање на сексизам и мизогинија кои пак придонесуваат за зајакнување на различните форми на родово базирано насилиство, вклучувајќи го и домашното насилиство.

За да се случи промена потребно е да се стави акцент на младата популација т.е. да се подигне нивото на знаење и свесност за последиците кога директно или индиректно насилиство и опресија против жените и девојките се случува.

Целта на проектот „Од Родова нееднаквост до Родова демократија“, од кој како резултат произлезе и овој прирачник, е социјална мобилизација на активна, информирана и родово сензитивна млада популација која е основа за креирање на општество кое промовира родова еднаквост и демократија во нивното полно значење. Преку учество на тренинзи за врснички едукатори, 60 средношколци и студенти добија можност да го унапредат разбирањето за родовите прашања и поими, и да се запознаат со методи и техники за пренесување на знаењето на своите врсници. Имаа можност во сигурна и безбедна средина да развијат нови вештини, да научат повеќе за нивните права, да дискутираат за наметнатите негативни родови стереотипи и предрасуди и да откријат нови начини на однесување и размислувања, кое пак, е прв чекор кон промена и постигнување на родова еднаквост во сите области на живеењето. Со едукативните работилници одржани од врсничките едукатори во повеќе градови, преку 250 млади се запознаа со некои од основните концепти на родовата демократија и дискутираа за начините на транформирање на традиционалниот патријархален систем на вредности, менување на сфаќањата за „машкост“ и кои се карактеристиките на родово демократско општество.

Прирачникот за родова демократија за врснички едукатори се состои од два дела: теоретски и практичен. Во првиот се опфатени сите клучни поими поврзани со родовата демократија, а вториот се состои од 12 практични вежби кои се добар почеток за поттикнување на дискусија кај врсниците

Демократското општество мора да ја разбере и вклучи родовата демократија. Без овој значаен дел, не би ни било демократско.

Национална мрежа против насиљство врз жени
и семејно насиљство

1. ВРСНИЧКА ЕДУКАЦИЈА

Во прирачниците¹ на Фондот за население на Обединетите нации за Врсничка едукација истата се дефинира како процес во кој обучени и мотивирани млади луѓе преземаат неформални или организирани едукативни активности со нивните врсници (оние слични на нив по возраст, потекло/позадина или интерес) во рамки на одреден временски период. Активностите се насочени кон развивање на нивното знаење, ставови, верувања и вештини на одредена тема или во одредена област.

Врсничката едукација може да се врши индивидуално или групно и тоа во различни средини: училишта и универзитети, младински клубови, граѓански организации или на било кои места каде се собираат младите луѓе.

Примери за активности на врсничка едукација:

- Организирани сесии со ученици од средни училишта, со употреба на интерактивни техники како квизови, игри на улоги или приказ на случаи;
- Театарска претстава во младински клуб, по која следи групна дискусија; и
- Неформални разговори со млади луѓе во дискотека во врска со различни видови на однесување кои може да го доведат во ризик нивното здравје, како и каде може да добијат повеќе информации и помош.

Врсничката едукација е применлива за различни популации и возрасни групи и, најзначајно, за различни цели.

1.1 Зошто врсничка едукација?

Врсничката група на една млада личност има големо влијание врз начинот на кој тој/тая ќе се однесува. Младите луѓе најголемиот дел од информациите поврзани со особено чувствителни прашања или културни табуа ги добиваат токму од своите врсници. Затоа, преку ваквите активности врсничките едукатори/ки го употребуваат своето влијание на позитивен начин. Значајно е тоа што во врсничката едукација многу е помала веројатноста едукаторот да се доживее како фигура на авторитет која држи предавање за тоа како другите треба да се однесуваат, а поголема е веројатноста процесот на врсничка едукација да се доживее како примање на совет од пријател/ка со слични грижи и разбирање за тоа како е да се биде млад човек.

1.2 Улогата на едукаторот/ката

Едукаторот/ката има улога да го сподели со групата своето знаење и, уште поважно, да поттикнува и поддржува процес на споделување на искуства и знаење помеѓу сите учесници. Тој/тая не е пожелно да се однесуваат како експерти кои знаат сè, туку напротив, да покажат отвореност во процесот на искуственото учење и самите да се надградуваат и да служат како модели кои го практикуваат она што го говорат. Со тоа што ќе покажат дека добро ги разбираат чувствата, мислите и искуствата на нивните врсници едукаторите/ките може да создадат средина во која учесниците ќе се чувствуваат безбедно и удобно да истражуваат чувствителни теми.

¹ UNFPA (2005). *Youth Peer Education Toolkit – Training of trainers manual* :
UNFPA (2003). *Peer Education – Training of trainers Manual* :

Во еден од прирачниците за зајакнување на младите луѓе преку врсничка едукација² како позитивни резултати од врсничката едукација за самите едукатори/рки наведено е следново:

Вештини

- Планирање и подготовка: способност да испланираат и подготват едукативна сесија за млади луѓе
- Управување со времето и организациски вештини
- Истражувачки вештини
- Презентација и зборување во јавност
- Фацилитирање/предавање: способност да се поддржат млади луѓе да истражуваат чувствителни теми
- Поддршка на другите во насока на еднакво учество
- Флексибилност: способност брзо да се размислува и да се реагира и некоја вежба да се прилагоди/модификува ако ситуацијата го бара тоа.

Ставови

- Лидерство
- Самовереност по однос на способноста за влијание врз и едукација на другите
- Самоувереност по однос на способноста да се биде ефикасен двигател/ка на промени во заедницата
- Мотивација да се продолжи со вклучување во позитивни активности

Знаење

- Длабинско разбирање на релевантната тема/проблематика
- Разбирање на стратегиите кои овозможуваат позитивни промени во образовната установа или пошироката заедница
- Методи на фасцилитирање и предавање

1.3 Важни аспекти на една работилница и методи за работа

Воспоставување на заеднички правила

На почетокот од работилницата групата треба да идентификува и да се согласи во врска со заедничките правила на работа. Едукаторот/ката треба да внимава во листата да се вклучат некои особено важни правила (внимателно слушање, активно учество, меѓусебна почит итн.) и откако ќе биде целосна да ја постави на видливо место во просторијата и да ги потсетува повремено учесниците на овие правила во текот на работата.

Кршачи на мраз (ice breaker)

Овие активности им помагаат на учесниците меѓусебно да се запознаат, како и да ја намалат првичната тензија која е очекувано да се појави помеѓу нова група на луѓе.

²Mediterranean Institute of Gender Studies (2012). *Youth4Youth: A manual for empowering young people in preventing gender based violence through peer education*

Загревања (warm up and energizers)

Загревањата се користат за да се започне една сесија на позитивен начин или пак за да се поврати енергијата на групата доколку опаднала во текот на претходните сесии.

Заокружувања/затворање

На крајот од секоја сесија или обработка на една тема, пожелно е едукаторот/ката да направи заокружување со тоа што ќе ја сумира целата работа накратко, ќе ги истакне најзначајните работи и/или ќе изведе релевантни заклучоци.

Врсничката едукација дава можност за употреба на различни методи за работа:

Предавање/Презентација - при употребата на овој метод учесниците се попасивни, а едукаторот/ката има можност да презентира одредени информации за краток временски период. Може да се користи како вовед во одредена тема и потоа да следат интерактивни вежби како дискусија, квиз и др.

Бура на идеи - им овозможува на учесниците да даваат идеи без претходно размислување и така се добиваат колку што е можно повеќе идеи за кратко време. Сите идеи и предлози се запишуваат дури и кога има повторување и потоа се групираат. По бурата на идеи може да следи дискусија или кратко предавање.

Работа во групи – клучна работна метода за секоја обука која обезбедува активна вклученост на учесниците и со тоа унапредување на нивното разбирање, свесност и вештини. Оваа метода исто така им овозможува на учесниците кои се поповлечени и тешко поставуваат прашања, да ги искажат своите ставови и мислења. Секоја од групите работи на одредена работна задача во однапред зададено време и потоа секоја од групите го презентира својот дел пред останатите учесници. Важно е едукаторот/ката да се осигура дека групите ги разбрале задачите и да биде достапен/а за време на групната работа за дополнителни појаснувања.

Групна дискусија – одлична метода за подобра интеракција помеѓу едукаторот/ката и групата, каде се споделуваат информации во двата правци за разлика од предавањето. При употребата на овој метод важно е едукаторот/ката да внимава на претходно воспоставените правила за работа и да внимава дискусијата да не оди во друга насока.

Игра на улоги – често употребувана метода поради високиот степен на интерактивност, а подразбира употреба на техники засновани на театарот. Претставува атрактивен начин да се пренесат информации, да се создаде мотивација, потенцијал за градење на вештини и можност да се информираат учесниците за достапни услуги во заедницата.

Студија на случај– оваа метода овозможува да се премости празнината помеѓу теоријата и практиката со тоа што на учесниците има дава можност за примена на теоретските концепти преку анализирање и можно решавање на зададени реални проблеми и животни ситуации. Информациите кои ги содржи студијата на случај најчесто се сложени и кај повеќето од нив не постои едно очигледно или јасно решение.

2. ДЕФИНИРАЊЕ НА РОДОТ

2.1 Род и пол

Поимот „пол“ се однесува на биолошки и физиолшки карактеристики кои ги дефинираат мажите (male) и жените (female), односно број и вид на полови хромозоми, хормони, внатрешна репродуктивна анатомија и надворешни гениталии. Овие карактеристики се универзални и генерално постојани. Исклучок се случате на интерсексуалните лица кај кои уште од самото раѓање овие карактеристики не се ниту целосно типично машки, ниту целосно типично женски. Интерсексуалните лицата не треба да се мешаат со трансексуалните лица чиј родов идентитет се разликува од она што во културата се поврзува со нивниот пол на раѓање и се подготвени да подлежат на медицински интервенции за менување на нивниот природен пол.

Полот е факт на човековата биологија, меѓутоа родот не е. Поимот „род“ се употребува за да се опишат сите општествено зададени карактеристики, улоги, активности и одговорности кои се поврзуваат со тоа што значи да се биде маж (man) или жена (woman) во дадено општество. Девојчињата и момчињата не се раѓаат со знаење како треба да се облекуваат, зборуваат, размислуваат или реагираат. Од моментот кога едно момче или девојче ќе се роди тие се третирани на различен начин, на пр. женските бебиња се облекуваат во розево, а машките бебиња во сино, девојчињата си играат со кукли, а момчињата со автомобили и пиштоли. Ова се само општествени „норми“ и тие можат да бидат променети. Нема причина зошто момчињата не би можеле да носат розево или зошто девојчињата не би можеле да си играат со сет на алати наместо кукли.

Примери на изјави кои се однесуваат на пол или на род.

Изјави за мажите и жените	
1. Мажите не можат да раѓаат бебиња, жените можат.	Пол
2. Малите момчиња се јаки, а малите девојчињата се нежни.	Род
3. Гласот на момчињата мутира во пубертет, на девојките не.	Пол
4. Жените можат да дојат бебиња, мажите можат да ги хранат преку шише.	Пол
5. Мнозинството градежни работници во нашата земја се мажи.	Род
6. Во многу земји, жените кои се занимаваат со земјоделство се помалку платени од мажите.	Род
7. Во многу култури, жените се тие кои готват, меѓутоа познати шефови на кујни во рестораните се мажи.	Род
8. Девојките треба да најдат добар сопруг, а момчињата треба да најдат добра работа.	Род

Во Водичот за фасцилитатори на Пан Американската Здравствена организација³ се наведуваат следните карактеристики на родот:

³Workshop on Gender, Health and Development- Facilitator's Guide, Washington, D.C: PAHO, 1997.

- **Релационен** – затоа што не се однесува изолирано ниту само на жените ниту само на мажите, туку на врските помеѓу нив и како овие врски се општествено конструирани.
- **Хиерархиски** – затоа што воспоставените разлики помеѓу жените и мажите кои се далеку од природни, имаат тенденција да придаваат поголемо значење и вредност на карактеристиките и активностите поврзани со она што е мажествено, и да произведуваат нееднакви односи на моќ.
- **Променлив** – иако родот е историски, улогите и односите сепак се менуваат со тек на време и затоа имаат дефинитивен потенцијал за модификација преку развојни интервенции.
- **Контекстуални особености** – постојат варијации во родовите улоги и родовите односи зависно од контекстот: етничка група, социо-економска група, култура итн., а оттаму и потребата од воведување на перспектива на разновидност при родова анализа.
- **Институционално структуиран** – затоа што не се однесува само на односите помеѓу жените и мажите на лично и приватно ниво, туку и на општествен систем кој е поддржан од вредности, легислатива, религија итн.

Три поврзани предности беа озвозможени со доаѓањето на концептот на родот:

1. сите разлики помеѓу половите кои се чинило дека се општествени и произволни, без оглед на тоа дали навистина варирале од едно до друго општество или пак само биле сметани како подложни на промени, биле собрани заедно во еден концепт;
2. употребата на единечниот термин (род) наместо множината (полови) значело дека акцентот бил поместен од двата одделени делови на самиот принцип на поделба, и феминистите можеле да се фокусираат на начинот на кој оваа поделба е констуирана и спроведена;
3. и конечно концептот на род оставил простор за идејата на хиерархија и односи на моќ, што значело дека поделбата може да биде гледана и од друга перспектива (Delphy, 1996; според Freedman, 2001).

Меѓутоа, и покрај многуте предности од употребата на концептот на родот, тој останува проблематичен поим кој се чини дека има изгубено дел од своите „револуционерни“ потенцијали како што станува прифатен за општа употреба. Денес родот нелагодно се движи помеѓу тоа да биде само уште еден збор за пол и оспоруван политички термин (Oakley, 1997; според Freedman, 2001). Кога се зборува за мажите и жените во контекстот на род, со импликацијата дека и мажественоста и женственоста се општествени конструкти, може всушност да се сугерира на разлики наместо на нееднаквост на моќ (Oakley, 1997; според Freedman, 2001). Понатаму, на родот понекогаш се гледа како на нешто што е релевантно само за жените, затоа што родот бил многу лесно присвоен од страна на феминистите за да се објасни подредената положба на жените во општеството, иако во последно време се чини дека има пресврт во студиите и истражувањата за мажественоста (Freedman, 2001).

2.2 Концепти поврзани со родот

2.2.1 Родови улоги и родови стереотипи

Во прирачникот за Родова свесност и развој на УНДП родовите улоги се дефинираат како норми или уверувања во дадено општество/заедница или друга посебна група, што условуваат кои активности, задачи и одговорности се перцепирани како машки или женски. На родовите улоги влијае возраста, класата, расата, етничката и религиската припадност, како и географското, економското и политичкото опкружување. Промени во родовите улоги често се појавуваат како одговор на промени во економските, природните или политичките прилики, вклучително и генерални развојни напори.

Тие најчесто се класифицираат како продуктивни (генерираат приход и богатство), репродуктивни (грижа за и одржување на човечкиот живот) и управување со заедницата (носење на одлуки и воспоставување и одржување на ред, структури и системи во заедницата).

Родовите стереотипи се тесно поврзани со родовите улоги. Родов стереотип е генерализирано гледиште или предубедување за атрибутите или карактеристиките кои треба да ги поседуваат жените и мажите, како и улогите кои треба да ги имаат и едните и другите. Стеротипот за тоа кои особини се „машки“, опфаќа карактеристики како што се: компетитивноста, храброста, строгоста, агресивноста, активноста, додека како „женски“ црти се третираат: кооперативноста, плашливоста, попустливоста, пасивноста и нежноста (Кениг, 2011).

Постојат четири основни типови на родови стереотипи:

1. Лични карактеристики - пример, од жените се очекува да бидат пасивни и субмисивни, додека од мажите се очекува да имаат висока самодоверба и да бидат агресивни.
2. Однесување во домот – пример, се претпоставува дека жените имаат подобро развиени вештини и способности поврзани со грижа за децата, додека поправките во домот најдобро ќе бидат направени од мажот.
3. Професии – пример, најчесто медицински сестри, секретарки, учителки се жени, а додека доктори и работници во градежништво се мажи.
4. Физички изглед – пример, жените пожелно е да бидат ситни и грациозни, додека за мажите да бидат високи и атлетски градени.

Стереотипните идеи за мажите и жените можат да бидат штетни затоа што го ограничуваат нашиот потенцијал за целосен развој на човековите способности. Со прифаќањето на овие стереотипи ги ограничuvаме нашите активности, односно се ограничuvаме во изборот на нашите однесувања, вештини и способности, и на пример мажите се обесхрабрени да учествуваат во „женски работи“ како грижа за деца, додека жените се одвратени од избор на улоги кои традиционално „машки“ како инженерство. Ова не значи дека не можеме да уживаме во прикажувањето на

квалитетите кои вообично се поврзуваат со нашиот пол, туку дека е значајно да правиме самостоен избор за тоа што правиме.

Родовата стереотипизација е особено штетна кога влијае на кршењето на основните човекови права и слободи. На пример „силувањето во брак“ затоа што се смета дека жената е сопственост на мажот и покрај тоа што во многу земји ваквото насилиство врз жената е криминализирано. Друг пример е поместувањето на фокусот на однесувањето и облекувањето на жртвите на сексуално насилиство, наместо на казнувањето на сторителите.

Повеќето млади луѓе се свесни за очекувањата од мажите и жените да се однесуваат или да делуваат на одреден начин. Тие го чувствуваат притисокот кој до одреден степен го прават врз нив семејството, врсниците, заедницата и медиумите за да се конформираат на понекогаш спротивставените стеротипи, се со цел за да се „вклопат“. Девојчињата на пример треба да бидат убави, тенки, грижливи, нежни и скромни, меѓутоа исто и (во целосна спротивставеност) од нив се очекува да бидат привлечни, провокативни и флертувачки настроени. Момчињата треба да бидат силни, цврсти, „мачо“, меѓутоа исто така и грижливи и чувствителни. Од мажите се очекува да го издржуваат семејството, а од жените да бидат „супер жени“ одговорни за грижата за децата, меѓутоа и да успеаат да го избалансираат одржувањето на домот со кариерата.

Иако ваквите „родови норми“ се менуваат со текот на времето, сепак сеуште придонесуваат за штетна поделба со тоа што на мажите и жените им се доделени различни степени на слобода и различни степени на привилегии, статус и вредност од страна на општеството. Дури и помеѓу мажите и жените на одредени групи кои не се конформираат на „иделаната норма“, како на пример „феминизирани“ мажи, „буч“ жени, лезбејки или трансродови особи, им се доделени различни степени на привилегии, статус и вредност.

Значајно е да се разбере дека луѓето доживуваат нееднаквост и насилиство, не затоа што генерално се разликуваат, туку затоа што се разликуваат во споредба со посакуваниот идеал, којшто е обликуван од општествените конструкти за родот.

Она што најмногу ги зајакнува младите е процесот на преиспитување на валдиноста на крутите родови норми, заедно со приграбувањето на нивното право да бидат вреднувани и почитувани – и нивната одговорност да ги почитуваат и вреднуваат другите, без оглед на тоа колку тие се конформирани на овие норми.

2.2.2 Родов идентитет

Мажественоста (masculinity) и женственоста (femininity), или нечиј родов идентitet се однесува на степенот до кој особите се прецепираат себеси како машки или женски имајќи го во предвид тоа што значи да си машко или женско во едно општество (Stets and Burke, 2000). Според Американската психолошка асоцијација, родовиот идентитет се однесува на чувството кое особата го има за себе како машко, женско или трансродова особа. Кога родовиот идентитет и биолошкиот пол на една особа не се

конгруентни, таа може да се идентификува како трансексуална особа или како друга трансродова категорија.

Трансрод – заеднички термин кој ги опишува различните заедници на луѓе чиј што родов идентитет се разликува од оној што им бил назначен со рафањето; идентитети кои го предизвикуваат бинарниот машки/женски родов систем зададен во една култура; било која особа која ги надминува конвенционалните дефиниции за жените и мажите и чија што самоидентификација или изразување ги предизвикува традиционалните претстави. Ова ги вклучува меѓутоа не е ограничено на идентитетите како: андрогин, genderqueer, транвестити, bigender, masculinity of center и многу други.

2.2.3 Останати поими и дефиниции

Родова свесност

Родовата свесност е разбирање дека постојат општествено утврдени разлики помеѓу жените и мажите кои се засноваат на научено однесување. Ова влијае на нивната способност за пристап до и контрола на ресурсите. Оваа свесност треба да биде применета преку родова анализа во проекти, програми и политики.

Родова осетливост

Ја придржува способноста да се осознаат и потенцираат постоечките родови разлики, прашања и еднаквости, и да се инкорпорираат истите во стратегии и акции. Родовата осетливост не значи дека повеќе не ги препознаваме разликите помеѓу мажите и жените

Родова еднаквост

Правичност и праведност во распределбата на ресурсите, можностите и придобивките за жените/девојчињата во однос на мажите/момчињата. Еднаквоста произлегува од препознавањето дека поради историски и структурни причини, одредени групи се соочуваат со неповолности и затоа мора да бидат преземени контекстуализирани мерки кои ќе осигураат дека нивната неповолна позиција не е вечна.

Родова рамноправност

Концептот на родова рамноправност оди над фокусот за еднаков третман и се заснова на важноста од резултати. Се залага за различен третман на групите со цел да се стави крај на нерамноправноста. Родовата рамноправност значи дека жените и мажите уживаат ист статус. Родовата рамноправност значи дека жените и мажите имаат еднакви услови за остварување во целост на нивните човекови права и потенцијал да придонесат кон националниот, политичкиот, економскиот, општествениот и културниот развој, и да имаат придобивки од развојот.

Родова интеграција(gender mainstreaming)

Процесот на правење проценка за влијанието на било која планирана активност (вклучувајќи легислатива, политики или програми) врз жените и мажите во сите области и на сите нивоа. Крајната цел е постигнување на родова рамноправност.

2.3 Родова дискриминација

Секој акт, практика или политика на правење разлика, искористување или ограничување на луѓето врз основа на нивните колективни идентитети (пол, род, класа, етнос, сексуален идентитет, религија итн) со што се загрозува или оневозможува остварувањето или заштитата на нивните човекови права и слободи се нарекува дискриминација без разлика дали постои или не постои свесна намера за тоа. Родова дискриминација е:

Дискриминацијата може да биде директна или индиректна, но и во двата случаи има ефект на негирање на еднаквите можности и права на индивидуата на основа на лични карактеристики. **Директна дискриминација** е секој акт, практика или политика на неповолно постапување, исключување или ограничување која резултира со одземање или нарушување на еднаквото признавање или уживање на човековите права и основни слободи, споредено со третманот кој го имало некое друго лице во иста или слична ситуација.

Примери на директна дискриминација:

- На жена хирург е одбиено
со образложение дека тоа е „машка работа“ и дека „нема место за жена во тие кругови“.
- Жена е отпуштена од работа поради нејзината бременост. Покрај тоа што отпуштањето од работа поради бременост е противзаконско, тоа е исто така дискриминаторско, поради тоа што еден маж никогаш не би се соочил со таков проблем.
- Во медиумите, на жена политичарка се поставу
семејството и децата и времето кое го поминува во домот, додека на мажи политичари им се поставуваат прашања единствено поврзани со нивната работа.
- Маж и жена на иста работна позиција земаат различна плата. Освен доколку работодавецот не приложи соодветна, недискримирирачка причина за разликата во платите, како на пример мажот да има поширок спектар на работни обврски од жената, тоа се смета за директна дискриминација.
- Мажите мора да платат влез во дискотека, додека за жените влезот во дискотеката е слободен.

Индиректна дискриминација е секое ставање на некое лице во неповолна положба во споредба со други лица, со донесување на одредби или критериуми или со превземање определени дејства кои по содржина се навидум неутрални (освен кога споменатите одредби, критериуми или практики се објективно оправдани со легитимна цел, а содржините за постигнување на таа цел се соодветни и неопходни).

Примери на индиректна дискриминација:

- Полициските сили имаат оглас со стандарди за назначување на полицајци, а еден од критериумите е висина од 1.78 см. Ова барање се однесува подеднакво на сите кандидати, но жените кои одговараат на

- ова барање се малубројни. Иако првиот впечаток е дека назначувањето на полицајци е подеднакво и за мажите и за жените, доаѓаме до заклучок дека жените се ставени во многу понеповолна ситуација од мажите.
- При испраќање на работници како технолошки вишок, работодавецот прво ги одбира хонорарните работници наместо работниците со полно работно време. Бидејќи постојат повеќе жени хонорарни работници отколку мажи, оваа пракса претставува непропорционално штетно влијание врз жените. Освен доколку работодавецот може да ја оправда оваа негова пракса таа се смета за незаконска индиректна полова дискриминација.

Може да се спомене и **структурната дискриминација** во контекст на родовите прашања. Овој тип на дискриминација се појавува кога значајните структури во општеството, како семејство, влада, пазар на труд, образование и слично, преку воспоставување на норми, политики или однесувања континуирано обесправуваат одредена социјална група. На пример, банките ги одобруваат кредитите на основа на повеќе фактори како висина на месечни приходи, работен стаж, други долгови. Општо познато е дека жените почесто се надвор од пазарот на труд, невработени, а оние кои работат се помалку платени од своите машки колеги. Исто така е многу повеќето жената да направи пауза во кариерата, поради бременост и понатаму грижа за децата. Оттука произлегува и дека самохрана мајка е помалку финансиски сигурна од самохран татко или двородителско семејство. Земајќи ги во предвид овие фактори, банката е помалку веројатно да одобри кредит на жена отколку на маж. Ова негативно влијае на жените, како и на целото општество кога жените немаат еднаков пристап до кредитирање.

Правењето разлика помеѓу овие типови на дискриминација е важно за промоцијата на родова еднаквост и разбирањето на типовите на дискриминација кои се појавуваат во различни области од општеството. Директната и индиректната дискриминација може да се намалат преку промена на постоечките закони и политики, додека за намалување и сузбибање на структурната дискриминација потребно е промена во сфаќањата, вредностите, начинот на кој се третираат момчињата и девојчињата, како и мажите и жените, какви односи постојат и како е организирано општеството. Образоването е една од најважните алатки за спречување на структурната дискриминација преку рушење на стереотипите и предрасудите.

Луѓето ги одредува збир од различни лични карактеристики. Понекогаш една личност може да има повеќе од една карактеристика која ќе направи да биде подлежна на дискриминација. Дискриминаторскиот третман не е секогаш поттикнат од нетолеранција на една од овие карактеристики изолирана од другите. Кога дискриминацијата се заснова на повеќе од една карактеристика се нарекува **повеќекратна дискриминација**.

Истражувањата на Европската агенција за фундаментални права покажуваат дека повеќекратната дискриминација е многу реална појава, на пример за ранливите групи како што се жените Ромки во пристапот до здравствена заштита или за постарите лица со попреченост како резултат на нивните лоши услови за домување.

Примери на повеќекратна дискриминација:

За време на интервју за работа, на млада жена

се поставу

нејзиниот брачен живот, нејзините планови за иднина, дали и кога планира да има деца и слично. Младата жена се соочува со дискриминаторски третман од работодавците затоа што постои веројатност да оди на трудничко боледување. Таа е дискримирирана не само поради нејзината возраст – тоа не е нешто што важи за сите млади луѓе. Таа е дискримирирана не само затоа што е жена – овој проблем не се однесува на сите жени генерално. Таа е дискримирирана затоа што е млада жена.

- Хотел одбива барање за работа од човек со африканско потекло кој се пријавува за работното место собар. Хотелот вработува жени со африканско потекло и мажи кои
африканско потекло е одбиен поради претпоставката дека е многу веројатно дека ќе краде од гостите или хотелот. Причината за овој помалку поволен третман не е расата или полот на кандидатот, туку претпоставката основана на комбинацијата од особини кои припаѓаат на неговите пол и раса.

припаѓаат

2.4 Родова демократија

Отворено, демократско општество нуди многу придобивки за неговите граѓани. Им дава право на избор за нивниот живот, им овозможува развивање на потенцијали како човечки битија и да живеат ослободени од страв, малтретирање и дискриминација. Им нуди заштита преку законската регулатива, и право да го изберат законодавецот или пак да го отстранат доколку не ги исполнува работните обврски. Гарантира слобода на говор, религија и здружување. Обезбедува независно судство. Преку принципите на владеење на правото гарантира универзалност и еднаквост на сите пред законот. Слободата на медиумите овозможува откривање на корупција, злоупотреба и некомпетентност. Различните мислења и ставови на медиумите овозможуваат алтернативни интерпретации на новостите и настаните.

Силна демократија поттикнува постоење на активно граѓанско општество, и отвара јавна дебата за различните прашања при тоа дозволувајќи и несогласувања со владата. Ваквата демократија нуди многу можности за вклучување на граѓаните во јавниот живот. Функционална демократија има морална обврска и кон бегалците, посетителите и другите нации. Многу од овие одговорности се отелотворени во меѓународните конвенции и договори. Овие се појдовните точки преку кои се следи постоењето и почитување на демократијата во едно општество.

Жените секогаш имале значајна улога во демократијата. Демократијата бара потребите и интересите на сите граѓани да бидат слушнати, дискутиирани и регулирани. Жените претставуваат половина од популацијата и нивниот глас во демократскиот процес мора да биде слушнат. На демократијата и се потребни жените за да биде вистинска демократија, а на жените им е потребна демократијата ако сакаат да го сменат системот и законите кои им оневозможуваат да бидат еднакви.

Поимот родова демократија ја промовира намерата за создавање демократски односи помеѓу жените и мажите. Родовата демократија ги идентификува процесите кои се неопходни за да се демократизираат односите помеѓу жените и мажите во рамки на репрезентативната демократија на национално и меѓународно ниво. Меѓутоа, напорите да се зголеми квантитативното ниво на учество на жените во постоечките политички, општествени и економски структури не оди рака под рака со радикалната критика на актуелните родови и општествени односи.

Терминот родова демократија поврзува неколку аспекти, а значењето може да се објасни токму преку тие аспекти.

- ❖ Давање на централно значење на родот преку ставање на родовата еднаквост на прво место; адресирање на сексизмот, мизогинијата и нееднаквоста, анализирање на патријархатот и моќта, менување на родовите улоги, прераспределба на моќта, создавање на нова дефиниција за машкост.
- ❖ Давање на централно значење на еднаквоста преку инвестирање во добросостојба на сите, инвестирање во жените и девојчињата – не само во услуги за нив, туку и градење на економска еднаквост и стабилност, подобрување на условите на социјално загрозените девојчиња и жени.
- ❖ Ангажирање на заедницата преку поттикнување за активирање на лидери кои ќе се фокусираат на превенирање на родово базираното насиљство, редефинирање на културата како либерална и отворена, спротивставување на сите форми на опресија, вклучувајќи ја хомофобијата.
- ❖ Спречување на машкото насиљство преку адресирање на злоупотребата во приватниот и јавниот живот, спречување на семејно насиљство од родители, присилни бракови, малтретирање во име на честа на семејството, учење на лидерите на заедницата да ги поддршат жртвите на насиљство и да ги казнат сторителите.
- ❖ Градење на солидарност преку спремност за реакција.
- ❖ Редизајнирање на моќта осигурувајќи се дека таа е поделена на егалитарен, динамичен начин, е взајемно дадена, договорена, намерна, дека е акумулирана со цел да биде распределена.

3. РОДОТ И ОПШТЕСТВОТО

3.1 Родот и семејството

Перцепцијата за улогите во домот и семејството сè уште е првично насочена кон жените, со што домашните обврски и грижата за семејството традиционално се нејзин товар.

Поради тоа што и двата пола се засегнати со постигнувањето некаков баланс помеѓу приватниот и професионалниот живот, поделбата на улогите во семејството и домот е основен показател за степенот на родовата рамноправност во едно општество.

Во глобални рамки, жените, без разлика дали се вработени, невработени или неактивни, просечно поминуваат многу поголем дел од своето време во домаќинството од мажите.

Во Р. Македонија, сè уште преовладува традиционалната поделба на работите во семејството. Според Анкетата за користењето на времето изработена од Државниот завод за статистика, мажите поголемиот дел од времето го поминуваат на работа, додека кај жените најголем дел од времето одземаат домашните обврски. Најголем дел од времето на жената во домаќинството
□ одзема го миењето садови и останатите домашни работи.

Во просек, вработените жени поминуваат 3 часа повеќе од вработените мажи на активности во домаќинството, а невработените жени дури 4 часа повеќе од невработените мажи.

Интересно е да се забележи дека мажите кои се без партнери и без деца посветуваат значително повеќе време за домашни активности од нивните сограѓани со партнери, а особено од самохраните татковци.

Следствено на овие податоци, жените во Македонија имаат поголеми ограничувања во другите сфери на делување во општеството поради нивните домашни обврски. На прашањето дали се согласуваат со ставот дека „мајката треба да ја стави грижата за своите деца пред својата кариера“ од истражувањето на Реактор⁴, дури три четвртини (74,1%) се согласиле, од кои повеќето од половина (54,1%) во потполност.

Од големо значење за олеснување на обврските на жените е постоењето на достапни центри за грижа на деца и стари лица. Во оваа смисла, жените од руралните средини се во многу понезавидна ситуација од жените од урбаните средини, поради тоа што во многу рурални средини недостигаат токму ваквите сервиси, па жените се приморани да бидат дома и да се грижат за домаќинството, станувајќи комплетно економски зависни од сопругот.

⁴Национална студија: Жените во македонската економија, Реактор, Скопје, 2010

3.2 Родот и економијата

Жените во Европа и во светот се наоѓаат во доста понеповољна ситуација од мажите на пазарот на труд, како резултат на честата појава на несигурни договори, несигурна хонорарна работа, постојана разлика во платата (во просек 17,6%), што има свои последици врз нивната животна заработка, социјалната заштита и пензиите. Сето тоа придонесува кон ризикот за зголемување на стапката на сиромаштија, посебно кај пензионираните жени.

Учество на жените на пазарот на труд во Македонија е сè уште на многу ниско и нездадоволително ниво. Овој проблем е особено забележителен во руралните средини. Во споредба со просекот на Европската унија, стапката на вработеност на жените во Македонија останува многу мала. И покрај воведените мерки за субвенционирање и финансиска помош на жените – претприемнички, проблемот останува да биде еден од најзначајните во нашето општество.

Според Извештајот од Акција Здруженска од 2010 година, постои висок родов јаз во стапката на вработеност и активност на пазарот на трудот. Од вкупниот број на активно население на пазарот на труд 61,4% се мажи, додека 38,6% се жени. Што се однесува до неактивното население, процентот кај жените е 65,0%, додека кај мажите е 35,0%. Од направениот преглед на централните активности на полето на вработувањето, бројката на жени таргетирани со активните програми и мерки за вработување е симболична во однос на вкупниот број на невработени жени. Анализата на активните мерки покажува несоодветен третман на жените во политиките за вработување.

Според студијата на Европската комисија⁵, главните фактори кои влијаат врз ниската активност на пазарот на труд кај жените се: традицијата, културата, ниското образование и усвоени вештини, етничката припадност во комбинација со образоването, достапноста и цената на услугите за згрижување на деца и грижа за постарите членови на семејството, постоењето на дискриминација на пазарот на труд итн. Во студијата се истакнува поврзаноста на образоването со родовиот јаз на полето на пазарот на трудот. Жените со високо образование се поактивни на пазарот на трудот од мажите со високо образование. Овој податок е навистина важен, не поради нужната поврзаност на образоването со пазарот на трудот, туку поради неговата компаративна важност. Според тоа, политиките за подобрување на образовното ниво на жените, особено на оние од етничките малцинства, ќе ја зголемат активноста на жените, а со тоа и нивната вработеност.

Дискриминација кон жените постои уште во огласите за работа, преку навидум неутрални барања во огласите како на пример: фотографија, познавање на некој јазик или поседување на возачка дозвола. Најмногу дискриминација има во огласите кои се однесуваат на работни места поврзани со работа со странки и во огласите кои се карактеризираат со родови стереотипи на „машки“, односно „женски“ професии. Оваа

⁵Labour Market in the Former Yugoslav Republic of Macedonia, A Study for the European Commission Employment , Social Affairs and Equal Opportunities DG, 2009

поделба на сектори во кои работи првично жената и сектори во кои работат мажи продолжува и понатаму да егзистира, поради длабоко вкоренетите традиционални и патријархални гледишта. Жените се најзастапени во секторот на здравство, социјална работа, образование и слично, поради перцепцијата на жената како „некој кој се грижи за другите“.

Забележителен е многу малиот процент на жени на раководни позиции или жени во бордови на големи компании, додека од друга страна, жените се најзастапени во конфекциската и текстилната индустрија на места кои се меѓу најниско платените во државата.

Сето тоа придонесува во долгорочниот ефект кој се јавува како резултат на пониските примања на жената во однос на мажот, заради видот на работните места, што резултира со пониско ниво на пензијата.

3.3 Родот и политиката

Според реалната моќ за донесување на клучни политички одлуки, и покрај напредокот кој беше постигнат во однос на учеството на жените во политиката, политичката сфера во Македонија останува доминантно машка.

Во 1990 година, на првите пост-транзициски избори, во македонскиот Парламент беа избрани 5 жени (4.1%) од вкупно 120 пратеници. На вторите избори, во 1994 година, беа избрани 4 жени - парламентарки. Со 3.3% пратенички, Македонија беше на дното меѓу европските земји во однос на учеството на жените во политиката. Во 1998 година, процентот на жени во Парламентот беше 6.6%.

Главните достигнувања за зголеменото учество на жените во политиката во Македонија се должат пред сè на невладиниот сектор, односно на женските организации. Преку кампањи и лобирање за измени на изборните закони со воведување на квоти и особено со измените во Изборниот закон во 2006, во кој е утврдено дека на секои три места на кандидатските листи, едно треба да му припадне на помалку застапениот пол, со можност Државната изборна комисија да одбие да ја признае листата што нема да ги задоволува овие критериуми, се дојде до резултати со кои се зголемува учеството на жената во политичкиот живот во Македонија.

Во 2006 година процентот на жени - парламентарки се зголеми до бројка од 37, а по последните избори во 2014 година, 33,9% од пратеничкиот состав се жени (вкупно 41 од 123 пратеници). Со тоа, Македонија е над европскиот и светскиот просек по застапеност на припаднички на женскиот пол во Парламентот.

Сепак, и покрај оваа висока бројка на женско учество во највисоката инстанца на донесување одлуки во државата, останува прашањето за вистинското влијание на жените во донесувањето одлуки.

Од друга страна, гледајќи на локално ниво, крајно незадоволително е учеството на жените на градоначалничките позиции. По последните избори од 80 општини во Македонија беа избрани само четири жени – градоначалничи. Законските одредби не превидуваат никакви решенија за застапеноста на половите во однос на градоначалничките места, што е една од причините за ваквата состојба.

Гледајќи во светски рамки, па и во соседството, сè поголем е бројот на жени кои ги завземаат највисоките позиции во државите. Во Србија има жени претседатели на парламент и тоа во два мандата, Словенија и Косово имаат жени - премиерки, во Хрватска е избрана жена претседателка на државата, додека кај нас имаме само две министерки, за внатрешни работи и за култура, чија моќ на одлучување и влијание исто така може да се доведе под знак прашалник.

3.4 Родот и медиумите

За медиумите може да се каже дека се слика на општеството во кое живееме. Медиумите се одговорни што е можно поверодостојно да ја прикажат реалноста и да ги промовираат вистинските вредности во едно општество. Сепак, медиумите не се само алатка која ја прикажува реалноста, туку тие активно учествуваат во нејзиното креирање. Јавниот говор што го произведуваат воведува или исклучува определени вредности. Тие прават избор за тоа што и колку ќе пренесат, на кој начин и колку прецизно.

Како и останатите општествени и културни вредности, така и залагањето за еднаквост меѓу родовите се спроведува по пат на подигање на свеста на јавноста. Клучен дел од овој процес се, секако, електронските медиуми.

За родовата еднаквост и родовата демократија најмногу говори присуството на жените како активни креатори на јавниот политички, културен и општествен дискурс во медиумите. Според истражувањето на Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, во мониторираните емисии (во периодот на мај 2012), како гости во емисии и како лица кои даваат изјави во својство на стручни и политички авторитети се појавиле 732 мажи наспроти 165 жени. Наспроти тоа, во забавните емисии се забележува поголемо присуство на жените од мажите.

Сликата за жените што преовладува во забавните емисии е објективизирана и сексуализирана, додека, пак, онаа што ја создаваат информативните емисии е слика на социјална пасивност, немоќ, неавторитетност и подреденост. Онаму каде што среќаваме авторитетно присуство на жени во политиката или со определена стручност, родот се релативизира и „неутрализира“ наместо да се афирмира.

Прикажувањето на жените и женските тела во процент далеку го надминува прикажувањето на мажите и машките тела и затоа женското појавување во медиумите во голема мера е сведено на декоративност или на статус на пасивен учесник. Дури и во забавните емисии, мажите се помногубројни во давањето изјави и мислења, а жените во својство на „декорација“.

Онаму каде што се појавуваат жените, вообичаено се прикажани во пасивна или подредена улога (првенствено во информативните програми), односно како објективизирано и сексуализирано тело, убаво лице без став (освен во однос на романтично-сексуалните прашања).

Како пример може да ги земеме прилозите од областа на здравството: докторите, функционерите на институциите, директорите, експертите прикажани во прилозите се, со ретки исклучоци, речиси секогаш мажи, додека жените се појавуваат во илустративниот визуелен материјал како медицински сестри или пациентки.

Медиумите не се само дел од проблемот на дискриминацијата, туку и дел од решението на проблемот. Медиумите и медиумските професионалци имаат една од главните улоги во борбата против дискриминацијата. Без медиумите, како дел од поширокото граѓанско општество, не може да се замисли борбата против сите форми на дискриминација.

Медиумите можат да дадат значителен придонес кон артикулирање на гласовите на различните граѓани, без оглед на нивниот пол, род, етничка припадност, раса, религија, социјален статус, возраст, физички и ментални способности. Тоа се постигнува со одговорно новинарство, дефинирано од страна на Институтот за медиумска разновидност од Лондон како „фер, точно, балансирано, сензитивно и инклузивно“.

3.5 Родот и образованието

Образованието има клучна улога во состојбата со родовата еднаквост и на најдиректен начин влијае на статусот и положбата на жените во општеството.

Клучните документи од областа на образованието, како Законот за основно образование и Националната стратегија за развој на образованието не го третираат прашањето на еднакви можности за постигнувања во учењето на момчињата и девојчињата. Родовата димензија не се спомнува никаде, иако Националната програма за развој на образованието предвидувакуриуларни промени во однос на вредностите (се акцентира граѓански идентитет, човекови права и сл.). Училиштата не располагаат со официјални пишани документи и стратегии кои промовираат рамноправност меѓу девојчињата и момчињата и одредуваат надлежности во делот на следење (мониторирање) на реалната состојба.

Според истражувањата на Бирото за развој на образованието⁶, родовата еднаквост во пристапот при запишувањето и во третманот во училишната средина постои само на декларативно ниво.

Податоците од минатите години за запишаните ученици во основно образование покажуваат дека постои релативен баланс во однос на запишаните момчиња и девојчиња.

⁶Анализа на состојбите во образовниот систем, http://www.umd.gov.mk/analiza_obrazovanie.aspx

И во средното општо образование сликата на запишаните ученици е слична. Во стручните училишта со четиригодишна програма, момчињата се застапени во поголем број, а во одредени струки како градежната, градежно-геодетската, машинската, електротехничката, дрвопреработувачката, земјоделската, момчињата се застапени со над 80% од вкупниот број на запишани ученици. Во текстилната и текстилно-кожарската струка, економско-правната и трговската струка девојчињата се застапени со над 70% од вкупно запишаните ученици.

Што се однесува до високото образование, анализите покажуваат дека девојките учествуваат со поголем процент на запишани студенти и дека процентот рапидно расте во завршувањето на студиите во полза на студентките. При анализата на статистичките податоци во однос на изборот на струки во студирањето, се забележува висок родов дисбаланс. Уделот на девојките кои се запишуваат на факултетите кои се традиционално машки е значително низок.

Поголемиот број дипломирани и магистрирани девојки на факултетите во Македонија, особено на општествените науки, е во контрадикторност со состојбата на пазарот на трудот. Се доаѓа до заклучок дека, иако девојките и жените повеќе се посветуваат на образоването од момчињата и мажите, за многу од нив патот на професионална надградба завршува со завршувањето на факултетот или магистерските студии.

3.6 Родово засновано насиљство

Според Конвенцијата на Советот на Европа против насиљство врз жените и семејно насиљство⁷ (Истанбулска конвенција), првиот сеопфатен меѓународен документ кој се однесува на оваа проблематика, насиливството врз жените е кршење на основните човекови права. Тоа е манифестирање на историски нееднаквите односи меѓу жените и мажите, што е причина за доминација на мажите и дискриминација врз жените.

Насилството врз жените и семејното насиљство е сериозен општествен, семеен и личен проблем. Според многубројни статистики, во светски рамки, секоја трета жена е жртва на некој вид насиљство. Во семејството, жртва на насиљство може да биде секој негов член, но најчести жртви се жените, децата и старите лица.

Насилството секогаш подразбира злоупотреба на моќ во односите кои не се темелат на еднаквост. Тоа е збир на однесувања чија цел е контрола над другите лица преку употреба на сила, застрашување и манипулација, како и секое друго постапување кое може да предизвика опасност, да предизвика физичка или психичка болка, да предизвика чувство на страв или лична загрозеност или повреда на достоинството и слично вознемирање.

⁷<http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/convention-violence/convention/Convention%202010%20Macedonian.pdf>

Различни форми на насиљство врз жени и семејно насиљство се:

- сите форми на физичко насиљство
- психичко насиљство, закани и принуди
- економско насиљство
- демнење
- сексуално насиљство и сексуално вознемирање
- присилен брак
- генитално осакатување на жените
- присилен абортус и присилна стерилизација
- дела сторени во име на таканаречена „чест“

Покрај овие, постојат и други видови насиљство како: насиљство врз лица со посебни потреби, сексуално вознемирање на работно место, насиљство во врска, трговија со луѓе, насиљство во истополови врски, насиљство врз жени емигрантки или бегалки, преднатална селекција, фемицид, интернет насиљство и др.

Физичкото насиљство се дефинира како: употреба на физичка сила или закана дека истата ќе биде употребена врз жртвата, односно физички контакт меѓу сторителот и жртвата при што се нарушува физичкиот интегритет на жртвата. Под физичко насиљство се подразбираат сите форми на физичка злоупотреба, почнувајќи од „обична шлаканица“ до убиство и обид за убиство. Некои од најзастапените форми на ова насиљство се: удирање, туркање, кубење, гребење, горење, повреди со различни предмети и слично.

Психичко насиљство подразбира: навреди, лъбомора, посесивност, емоционални страдања на жената, вербално агресивно однесување, контролирачко однесување, заплашување, заканување за повреда на жртвата или нејзини блиски и др. Најчесто, со тек на времето, жртвата на ваков вид насиљство губи верба во самата себе и верба дека може сама да донесува било какви одлуки.

Сексуалното насиљство е дефинирано низ неколку конкретни однесувања: силување, несакан сексуален однос, допирање по интимните делови на телото, присила за несакан сексуален контакт или внимание (војеризам, егзибиционизам, инцест, порнографија), понижувачки однос (како навредливи сексуални коментари), изложување на порнографски материјали и подведување.

Економското (материјално) насиљство се однесува на: целосна контрола над заработка на жртвата, принудување на работа, целосна контрола над семејниот буџет и слично. Тоа ја става жртвата во состојба на комплетна економска зависност од сторителот на насиљството.

Најчест вид насиљство кое го трпат жените е психичкото насиљство.

Уште еден вид насиљство кое станува сè поприсутно е **хомофобичното и трансфобичното насиљство**. Нападите врз луѓето поради нивната сексуална ориентација или родов идентитет често се водени од желбата за казнување на оние кои се смета дека им пркосат на родовите норми и се смета за форма на родово

насилство. Насилството може да се одвива во различни средини: на улица, во парковите, во училиштата, на работните места, во домот, во затворите и полициските ќелии. Може да биде спонтано или организирано, извршено од страна на индивидуалци или од страна на екстремистички групи.

Последиците од изложеноста на насилиство се многубројни и влијаат на:

- физичкото и менталното здравје на оние кои се изложени директно, но и на оние кои се набљудувачи на насилиството,
- семејството, како и
- општеството.

Најчести последици врз **физичкото здравје** на жртвата се: психосоматски заболувања кои се резултат на долготраен стрес, главоболки, физички повреди на делови од телото, повреди на екстремитетите, инвалидност и др. Некои од последиците по **психичкото здравје** на жртвата се: ниско самопочитување, напнатост, невротски реакции (депресивност, агресивност, обиди за самоубиство, нарушување на спиењето, нарушување на исхраната), злоупотреба на алкохол, проблеми со концентрацијата, дезориентираност, агресивност кон себе и другите, посттравматски стресни нарушувања, нестабилност во партнерските релации, намалено работно функционирање и др. Последиците по **семејството** вклучуваат: дисфункционални односи помеѓу членовите, раствурање на семејството, деца со нарушено однесување, појава на социјално патолошки нарушувања кај членовите, појава на алкохолизам и други зависности, нарушени односи со соседите и пошироката околина и др. На крај, последиците врз **општеството** вклучуваат: намалена работна способност кај жртви кои се вработени, намалена продуктивност, зголемен број боледувања заради здравствени проблеми како последица од насилиството, зголемен број жени социјални случаи, зголемен број деца без родителска грижа, зголемен број деца со анти-социјално поведение и др.

Се проценува дека бројката на жртви на некој вид на насилиство е многу поголем од официјалната, поради тоа што многу од жртвите не го пријавуваат насилиството и го трпат долго време. Причините зошто жртвите не го пријавуваат и го трпат насилиството се: срам, страв, чувство на вина, предрасуди и стереотипи, неполовна економска положба, долгите и понекогаш неефикасни правни и судски процедури за заштита на жените и гонење на насилиникот и др.

Проблемот со родово заснованото насилиство бара сеопфатен одговор од институциите на државата, почнувајќи од подигнување на свеста на населението, преземање мерки за спречување на убиствата поттикнати од омраза, насилините напади и тортури, отворање на соодветен број сервиси за жртвите, соодветни сервиси за работа со сторителите, програми за реинтеграција на жртвите во општеството, како и системи за следење на жртвите и сторителите на насилиство.

3.7 Родот и сексуалноста

Според дефиницијата на Светската здравствена организација, која беше проширена во 2006 година: „Сексуалноста е централен аспект на човековиот живот и ги опфаќа полот, родот и родовите идентитети, сексуалната ориентација, еротицизмот, задоволството, интимноста, и репродукцијата. Сексуалноста се доживува и се изразува преку мисли, фантазии, копнежи, ставови, вредности, однесување, улоги и врски. Иако сексуалноста ги опфаќа сите овие димензии, не значи дека секогаш секоја од нив ќе биде доживеана или изразена. На сексуалноста влијаат биолошките, психолошките, социјалните, економските, политичките, етичките, правните, историските, религиозните и духовните фактори“.

Во нашата земја, сексуалноста сè уште претставува табу-тема на која не се посветува доволно внимание ниту во семејствата ниту во образовните институции, поради тоа што на сексуалноста најчесто се гледа како на нешто што е дел од приватноста на една личност, нешто што се однесува на интимните сексуални потреби и еротски задоволства.

Личните размислувања и сфаќања, често под стегите на окolinата и влијанијата од средината со предрасуди и погрешни перцепции, се препрека за отворен пристап кон оваа проблематика. Нашите концепции за родовиот идентитет, како и сексуалните ставови и наклонетости кои се поврзани со нив, се формираат во толку рана возраст што како возрасни ги земаме „здраво за готово“. Соочувањето на младите со интимните потреби и желби предизвикува збунетост, засраменост и нелагодност, која се јавува и кај возрасните кога треба да ги упатат во нивниот сексуален развој и да одговорат на мноштвото прашања.

Научниците и истражувачите имаат поделени мислења за степенот до кој вродените биолошки карактеристики имаат трајно влијание на нашиот родов идентитет и сексуалните активности. Проучувањето на родот и сексуалноста претставува една од највозбудливите области на современата социологија која бележи најбрз развој.

Една од најмаргинализираните заедници во нашето општество е ЛГБТИ (лезбејки, геј мажи, трансродови лица, бисексуалци и интерсексуалци) популацијата. Дискриминацијата врз основа на сексуалната ориентација и родовиот идентитет, присутната хомофобија во секој дел од општественото живеење, посебно во образоването, како и речиси непостоечкиот интерес кај донесувачите на одлуки за овој проблем, не помагаат во градењето на демократско општество кое се заснова на почитување на човековите права, туку напротив, ја стимулираат понатамошната стигматизација на оваа ранлива општествена група.

Недостигот од сеопфатни законски одредби за заштита од дискриминација врз основа на сексуална ориентација и отсушноста на политичка волја за покревање на прашања поврзани со човековите права на сексуалните малцинства загрижува особено доколку се земе во предвид дека сè уште постои високо ниво на страв и стигматизација кон припадниците на ЛГБТИ заедницата. Истражувањата покажуваат дека мнозинството на граѓани не ја одобруваат хомосексуалноста, како и дека за голем дел од

македонските граѓани не е прифатливо нивните соседи да имаат сексуални односи со лица од ист пол.

Исто така, голем проблем претставува што Република Македонија не располага со официјални податоци кои би ја претставиле конкретната состојба со прекршоците на човекови права и дискриминација на сексуалните малцинства. Ниту една од институциите за човекови права не спроведува постојано надгледување на овие проблеми на систематски начин.

3.8 Сексуални и репродуктивни права

СЗО во 2002 година понуди неофицијална работна дефиниција за сексуалното здравје, која гласи: „Сексуалното здравје е состојба на физичка, емотивна, ментална и општествена благосостојба во релација со сексуалноста. Тоа не подразбира само непостоење на болести и дисфункции. Сексуалното здравје бара позитивен приод исполнет со почитување на сексуалноста и сексуалните врски, како и можност да се има безбедно сексуално однесување во кое може да се ужива, без никаква присила, дискриминација и насилиство. За да може да се осигура и одржи сексуалното здравје мора да се почитуваат, заштитат и исполнат сексуалните права на сите лица“.

Со репродуктивното и сексуалното здравје се обрнува внимание на репродуктивните процеси, функции и на репродуктивниот систем во сите фази од животот.

Сексуалните и репродуктивните права ги вклучуваат човековите права кои веќе се признаени од страна на националните закони, меѓународните документи за човековите права и другите заеднички документи. Овие права го вклучуваат правото на сите лица, без присила, дискриминација или насилиство, на:

- највисокиот стандард на сексуално здравје што може да се достигне, вклучувајќи го и пристапот до услугите за сексуално и репродуктивно здравје;
- да бараат, добијат и да дадат информации во врска со сексуалноста;
- образование за сексуалност;
- почит кон телесниот интегритет;
- избор на партнер;
- да одберат дали да бидат сексуално активни или не;
- консензуални сексуални врски;
- консензуален брак;
- да одлучват дали и кога ќе имаат деца и
- да трагаат по задоволителен, безбеден сексуален живот исполнет со уживање.

Според проценките на Светската здравствена организација, секоја година, поради компликации поврзани со бременоста и породувањето, умираат околу 350.000 жени. Најголем број од тие жени припаѓаат на економски најобесправеното население кое живее во најсиромашните делови на светот. Голем дел од смртните случаи може да се избегнат со подобрување на пристапот на жените до квалитетна нега пред, за

време на и по бременоста и породувањето. Остварување „универзален пристап“ до репродуктивното здравје е една од Милениумските развојни цели на Обединетите нации. Светската здравствена организација исто така вели дека безбедниот, легален абортус е „основно право на жените, независно од тоа каде живеат“, а небезбедниот абортус е „тивка пандемија“.

Потребно е да се прифатат одредени принципи и приоди за застапувањето на промоцијата на сексуалното здравје и благосостојба. Потребен е позитивен пристап кон сексуалноста со кој се признава фактот дека секое човечко суштество е сексуално суштество за време на својот животен циклус. Жените и мажите мораат да го имаат правото и можноста за слободен избор во врска со сите аспекти на својот живот, вклучувајќи го и нивнот сексуален живот. Здравствениот систем мора да обезбеди да се имплементираат сексуалните програми и да се нудат услугите според овие принципи. Програмите и услугите мораат да им излезат во пресрет на потребите кои се својствени за секој пол и не смеат да промовираат стереотипи или пак двојни стандарди за родот или сексуалноста. Бидејќи жените општо имаат помал пристап до информации, услуги и образование, програмите треба активно да се осврнат на родовата нерамнотежа преку интервенции кои ги охрабруваат жените себеси да се заштитат од сексуални болести.

4. ФЕМИНИЗАМ

Феминизам е поим кој означува збир од идеологии, општествени движења и теории чија цел е дефинирање, воспоставување и бранење на еднакви политички, културни, економски и социјални права на жените. Феминизмот генерално се занимава со подобрување на положбата на жената во општеството и ослободување на жените одексизам, насиљство и традиционални женски улоги.

Историјата на модерните феминистички движења е поделена во три "бранови". Во прирачникот за учесници на Женската конференција одржана во 2010, наведени се следниве карактеристики на секој од трите бранови:

- Првиот бран ја фокусира својата борба на добивање на законски права, како правото на глас (сүфражетки) и правото на сопственост. Иако првите активности на жените кои се однесувале на барања за еднаквост датираат уште од 15тиот век, сепак првиот бран на феминизмот вистински почнува во доцниот деветнаесетти и почетокот на дваесеттиот век.
- Вториот бран бил поврзан со идеите и активностите на движењето за ослободување на жените од почетокот на 1960-тите, како и кампањите за правна, социјална и родова еднаквост за жените. Некои од клучните прашања кои биле во фокусот на феминистичкото движење се еднаква плата, силување, домашно насиљство, порнографија иексизам во медиумите, како и репродуктивни права. Борбата за репродуктивни права вклучувала и застапување за пристап до информации и пристап до контрацептивни средства, како и лобирање за декриминализација на абортусот.
- Третиот бран кој започнува од почетокот на 1990-тите е продолжение и реакција на перцептираниите неуспеси на вториот бран. И покрај тоа што жените оставариле значајни придобивки од вториот бран, еднаквоста сеуште била далечен сон. Расата и класата стануваат значајни прашања внатре во движењето – кое што било доминирано од бели жени од средна класа.

За време на 20 век се развиле различни пристапи во рамки на феминистичкото движење, како на пример либералниот феминизам кој го поддржуваат феминистки кои веруваат во постојниот општествен систем, кој треба да се поправи, а не да се руши; социјалистичките феминистки, пак, ја нагласуваат нужноста од заедничката акција со други опресирани групи и класи, како левите партии, антиимперијалистичките движења, работничките организации, ЛГБТИ движењата, анти/алтерглобалистите, и сл. Главниот извор од кој потекнува родовата нееднаквост, според нив, не е патријахатот, туку класната експлоатација од која произлегува патријахатот; Радикалниот феминизам ја смета капиталистичката хиерархија контролирана од мажи за дефинирачка карактеристика на женската опресија и ја смета за неопходна реконструкцијата на општеството. Постојат и други гранки на феминизмот како еко феминизам, конзервативен феминизам, марксистички феминизам, анархо – феминизам и др.

„Сосема е природно идната жена да се чувствува огорчено пред ограничувањата кои и се наметнати врз основа на нејзниот пол. Вистинското прашање не е зошто таа треба

да ги отфрли: проблемот повеќе е да се разбере зошто воопшто ги прифаќа. “ – Симон де Бовоар

„Деградацијата на жената е во идејата на мажот за неговите сексуални права. Нашата религија, законите, обичаите се засновани на верувањето дека жената е создадена за мажот.“ - Елизабет Кади Стантон

5. МЛАДИНСКИ АКТИВИЗАМ

Младите и нивната вклученост во заедницата играат важна улога во општествениот развој. Вклученоста на младите во развојните процеси на заедницата овозможуваат тие да бидат активни учесници во обликување на развојот на локалната заедница и да придонесат во градењето здраво граѓанско општество и креирање ефективни младински политики. Преку вклучувањето на младите во развојот на заедницата и соработка со возрасните тие стекнуваат: вештини, сигурност, самопочит и лидерски способности.

Соработувањето со младите станува сè поприфатливо за невладините организации кои обезбедуваат услуги за младите, како и за владините и другите институции со мòк на одлучување. Придонесот и вклученоста на една четвртина од населението – тие помлади од 18 години – има смисла како прашање поврзано со граѓанските права важно за остварувањето на поинклузивна демократија. Адолесцентите, па дури и тинејџерите можат да дадат свој придонес за кампањите кои се насочени кон промени на нормите на заедницата и остварување на одредени јавни политики.

Младите можат да служат како модели за пример и врснички едуктори/ки, тие можат да влијаат врз нивните родители и други возрасни и да детектираат реални проблеми. Младите можат да го предизвикаат конвенционалното размислување, да го задржат вниманието на носителите на одлуки и да го привлечат вниманието на новите медиуми.

Младинските организации имаат за цел да го зголемат учеството на младите луѓе во општествениот живот, особено во процесите на поттикнување промени. Основата на нивното функционирање е еднаков третман на сите индивидуи, како и поддршка на младите кои покажуваат интерес да се активираат. Вклучувањето на родовата еднаквост во нивната работа е многу логичен чекор затоа што особено организациите кои работат на човекови права, активно учество на граѓаните, млади од малцински групи, интеркултурално учење, анти расизам или антидискриминација секако го опфаќаат индиректно и овој аспект.

Особено е значајно младинските организации да почнат својата работа да ја фокусираат специфично на родовата еднаквост и да ја подигнат свеста кај своите врсници, но и кај општата популација за нееднаквоста која постои во општеството во кое живееме, а со тоа да ги поттикнат длабоко вкоренетите структури да почнат да се менуваат. Целта е да покажат дека ова прашање е приоритетно и дека не смееме да дозволиме да прерасне во поголем проблем и дури тогаш да му посветиме должно внимание, односно да се делува превентивно. Многу често кога се работи превентивно на некое прашање од општата јавност се доживува како непотребно затоа што не постои актуелен проблем за разлика од другите состојби во државата кои мора итно да се решаваат. Младинската работа и младинскиот активизам, како и превентивните активности кои се спроведуваат, досега ја докажале придобивката од препознавање на потенцијалните проблеми и нивно решавање пред да излезат надвор од контрола. Клучната идеја на превентивните активности е дека знаењето може да произведе акција.

Зошто е важен младинскиот активизам?

1. Креирање на добри младински политики кои ќе придонесат во идентификување на потребите на младите во насока на изнаоѓање на ефикасни начини за остварување на овие потреби.
2. Стимулирање на младите за активно учество во процесите на донесување на одлуки кои се однесуваат на нив.
3. Подобрување на положбата на младите во општеството.

6. ПРАКТИЧЕН ДЕЛ

Практичниот дел на прирачникот се состои од детално разработени вежби кои се однесуваат на дел од теоретски опфатените теми. Со цел да се развие процес на ефективно учење во тек на една работилница, пожелно е учесниците/чките да се поттикнат на практични искуства преку активно учество во вежбите и разбирање на клучните концепти и пораки кои се разработуваат. Како што кажува една кинеска поговорка, „ Слушам, заборавам. Гледам, памтам. Правам, разбираам.“

6.1 МАШКИ И ЖЕНСКИ МРЕЖИ ОД ЗБОРОВИ

Цели/ Точки за учење: Креирање на мрежи од зборови во врска со ставовите во општеството за тоа што значи да се биде маж или жена. Запознавање со концептот на род.

Вештина: Да се оспособат студентите/ките да го дефинираат поимот род и да направат разлика кои карактеристики припишани на мажите или жените се биолошки, а кои се општествено одредени.

Потребни материјали: Табла, креда

Време: 45 минути

Начин на спроведување:

Поделете ги учесниците/чките во групи од 4-5 членови. Објаснете им дека денес ќе разговарате на темата „Род“ (што општеството смета дека значи да се биде маж или жена). Секоја од групите треба да креира мрежа на зборови кои најчесто асоцираат на маж или жена. За подобро да им се објасни концептот „мрежа од зборови“, најдобро е да дадете пример (куче – слатко, послушно, активно, лојално, разиграно).

На секоја група дадете 3-4 минути да направи мрежа од зборови за „маж“ и уште 3-4 минути за мрежа од зборови за „жена“. На таблата направете две колони и над едната напишете маж, над другата напишете жена. Под секој збор наравете уште две колони и едната означете ја „биолошки“, а другата „општествени“. Прашајте ги членовите на групата:

- Кои карактеристики ве асоцираат на маж? Дали овие карактеристики се биолошки или општествено одредени?

Доколку некои карактеристики ги означат како билошки, а се општествено одредени прашајте: Ако момче или маж не ја поседува оваа карактеристика, дали тоа значи дека не е машко?

Ова направете го со сите групи, се додека во колоната на маж не ги имате сите карактеристики. Најчесто ова се зборовите кои асоцираат на маж: физички силен, не емоционален, сексуален предатор, хетеросексуалец, финансиски успешен и стабилен, глава на семејството, кул, татко, горд, моќен, атлетски граден, храбар, бестрашен, забавен, лојален на пријателите.

Повторете го овој процес и за карактеристиките кои асоцираат на жена. Најчести примери на зборови се: внимателна, тивка, потчинета, зборлива, комуникативна, добар слушач, негувана, емоционално силна, добро организирана, мулти таскинг, практична, ненасилна, скромна, згодна со облини, мајка, физички послаба од мажот.

Оставите 10 минути за групна дискусија. Некои од карактеристиките на мажите и жените се биолошки (на пример само кај мажите гласот мутира во пубертетот, само жените можат да раѓаат и да дојат). Поголемиот дел од карактеристиките се општествено одредени. Машките и женските улоги кои се општествено одредени се нарекуваат родови улоги.

Прашајте ја групата дали слушнале за овој поим предходно. Прашајте ги дали се согласуваат со сите аспекти како жените треба да се однесуваат во животот? А како мажите треба да се однесуваат? Што мислите дека значи „родова еднаквост“?

6.2 СТЕРЕОТИПИ

Цели/ точки за учење: Учесниците/чките да направат разлика помеѓу генерализација и стереотипи, да успеат да идентификуваат примери на стереотипи во нивната средина. **Вештина:** Да се развие сензитивност за положбата на оние групи во општеството кои се негативно стереотипизирани.

Потребни материјали: таблица или флип чарт, весници и списанија

Време: 45 минути

Начин на спроведување:

Вовед (10 мин)

- Едуаторот/ката на таблата да запише неколку категории на луѓе (стари лица, девојче, момче, хендикепирани лица) и да ја праша групата да ги опише овие категории. На таблата да се запишува се, така што сите ќе можат да прочитаат.
- На крај, едуаторотката ги сумира исказаните гледишта, да најде поврзување помеѓу категориите, и заедно со групата да одлучат дали спомнатите атрибути се позитивни, негативни или неутрални.
- Едуаторот/ката да ја објасни разликата помеѓу генерализација и стереотип.
- Да поттикне дискусија преку прашањата „Од каде сте ги добиле овие размислувања“, „Мислите дека се од ваше лично искуство, од медиуми, семејство или пријатели“

Групна работа (10 минути)

Учесниците/чките да се поделат во групи од 5-6 членови. На секоја група да и се даде весник или списание, или доколку постои можност да се искористат и различни медиуми (вклучувајќи и телевизија или книги). На учесниците/чките им се остава време да ги разгледаат материјалите, и да најдат слики или текстови со кои се претставени некои од наведените категории. Листата со категории може да биде дополнета од страна на учесниците/чките. Стереотипите може да бидат позитивни,

негативни или неутрални. Секоја група треба да направи презентација со сработеното пред сите учесници (10 минути).

Дискусија (10 мин)

Поттикнете ја групата да одговори на следниве прашања:

- „Кои сличности ги најдовте кај групите кои се позитивно стереотипизирани? А кои кај негативно стереотипизираните?“

Едукаторот/ката може да ја искористи можноста да истакне дека: генерализациите за некои групи кои се негативни се нарекуваат предрасуди. Предрасудите скоро никогаш не се базираат на вистински, лични контакти со групата или нејзини членови.

Заклучок (5 минути)

- Кои се изворите на стереотипите?
- Кои заклучоци може да се донесат за генерализациите и стереотипите?
(на пример, генерализациите и стереотипите се дел од сите култури, се сретнуваат во медиумите, во размислувањата на семејството и пријателите. Негативните стереотипи се базираат на страв.)

Прашајте ги учесниците дали може да се сетат на ситуација во која биле стереотипизирани на позитивен или негативен начин. Како се чувствуvalе?

6.3 ДИСКРИМИНАЦИЈА – МОЌ, ПРИВИЛЕГИЈА И ЕДНАКОВОСТ

Траење: 90 минути

Материјали: Табла и креда

Подготовка: На следната листа додајте ги оние групи на луѓе кои се релевантни во вашата средина. Сторете го тоа пред да започне сесијата.

Групи кои имаат нееднаква моќ во општеството:

Богати – Сиромашни

Мажи – Жени

Хетеросексуалци – Хомосексуалци

Шеф – Работник

Политичар – Граѓанин

Луѓе со попреченост – Луѓе без попреченост

Мнозинска етничка група – Малцинска етничка група

Мнозинска религиозна група – Малцинска религиозна група

Луѓе кои се сметаат за привлечни – Луѓе кои се сметаат за непривлечни

Опис: Учесниците/чките го идентификуваат и размислуваат за односот на општествена моќ во заедницата и искуството со привилегираност или дискриминација.

Цели: Овозможување на учесниците/чките да разговараат за односите на моќ во општеството, да идентификуваат како имањето моќ се врзува со искуството со привилегираност, дискриминација и угнетување, и да ги поврзат овие прашања со

нивното лично искуство; зајакнување на аналитичките и вештините за решавање проблеми.

Насоки:

1. На таблата повлечете линија за две колони. Едната означете ја со „поголема моќ/привилегии“, а другата со „помала моќ/привилегии“. Објаснете им на учесниците/чките дека ќе разговарате за концептите на моќ, привилегираност, рамноправност, во нивните животи и во општеството.
2. Од листата „Групи кои имаат нееднаква моќ во општеството“ прочитајте го првиот пример: Богати – Сиромашни.
3. Прашајте: Која група ќе оди во колоната со „поголема моќ“? Која во колоната со „помала моќ“? Потсетете ги учесниците/чките дека овие карактеризации не се апсолутно вистинити.
4. Запишете ги одговорите на учесниците/чките во соодветната колона. Продолжете со остатокот од листата, запишувајќи ги одговорите во колоните.
5. Прашајте:
 - Погледнете ја листата на групи кои имаат повеќе привилегии во општеството. Можете ли да најдете група во оваа листа со која лично се идентификувате? Се согласувате ли дека оваа група генерално има повеќе моќ во општеството? Напишете неколку реченици описувајќи некое искуство кое сте го имале или за кое сте чуле, а кое дава слика за оваа разлика во моќта. (*Дајте им 10-ина минути на учесниците/чките да размислат и да напишат*).
 - Погледнете во листата на групи кои имаат помалку привилегии. Размислете дали лично се идентификувате со некоја од овие групи. Се согласувате ли дека групата која сте ја избрале има помалку моќ и привилегии? Напишете неколку реченици за да описете некое искуство кое сте го имале или за кое сте чуле, а дава слика за оваа разлика во моќта. (*Дајте им 10-ина минути на учесниците/чките да размислат и да напишат*).
 - Кренете рака доколку се идентификувате со барем по една група од двете листи. Дали повеќето од нас знаат како е да се има повеќе моќ и привилегии и да се има помалку моќ и привилегии?
 - Замолете неколку учесници/чки да ги прочитаат нивните примери за групи кои имаат помалку моќ или привилегии во општеството. (*Немојте да им вршите притисок да читаат*).
6. Дискутирајте (со по 1-2 одговори на секое прашање):
 - Што забележувате за третманот кој го добиваат луѓето кои припаѓаат на групите со помалку привилегии и моќ? (*Алудирајте на: оние кои имаат помалку моќ често трпат дискриминација или се угнетени*).
 - Какви чувства може да побуди таквиот третман кај луѓето со помала моќ? (*Запишете ги чувствата на таблота. Треба да бидат зборови кои описуваат чувства, а не нешто што се случило*).
 - Што забележувате кај чувствата и емоциите кои ги наведовте?

7. Вратете се на двете листи и дискутирајте:

- Размислете за концептот на еднаквост. Како пример земете го првиот пар (богати - сиромашни). Како може да ја дополните реченицата: „Еднаквоста меѓу богатите и сиромашните луѓе.....“. Што ви паѓа на ум? (*Нема еден точен одговор*).
- Направете го истото за останатите парови во листите. Обидете се да користите различни зборови или да добиете други идеи (*Водете се од времето кое го имате за тоа колку парови ќе анализирате*).
- Дали некој ја знае Универзалната декларација за човекови права на ОН? Прочитајте: „*Сите човечки суштества се раѓаат слободни и еднакви по достоинство и права. Тие се обдарени со разум и совест и треба да се однесуваат еден кон друг во духот на општочовечката припадност*“. (Дискутирајте за она што значи она што е кажано со член 1 од Декларацијата).

8. Дискутирајте за следново прашање: *Што треба да се случи за сите да ги уживаат истите права и да се постигне еднаквост?* Завршете со дискусија за она што можеме сите ние индивидуално да правиме во нашите секојдневни животи за да поттикнуваме еднаквост и антидискриминација.

6.4 ДИСКРИМИНАЦИЈА – „Таа не работи“

Цел/ Точки за учење: Дискриминацијата врз жените е кршење на човековите права.

Вештина: Да се стави акцент на дискриминација над жените и да се поттикнат учесниците/чките да ја спречат.

Потребни материјали: Поедноставена верзија на Универзалната декларација за човекови права , текст „Таа не работи“, таблица или флипчарт

Време: 90 минути

Начин на спроведување:

- Прочитајте или поканете некој од учесниците/чките да го прочита текстот „Таа не работи“.
- Заедно со целата група, направете листа на работите, обврските кои една сопруга ги има.
- Преку „бура на идеи“ учесниците/чките да набројат причини зошто сопругот мисли дека неговата жена не работи. Поттикнете ги учесниците/чките да се сетат на што повеќе причини. На пример, може да е зошто не заработка, или затоа што тој мисли дека неговата работа е потешка (потрошете 5-10 минути на овој дел).
- Потоа, преку „бура на идеи“ наведете причини зошто обврските на сопругата се работи. На пример, нејзиното работно време (потрошете 5-10 минути на овој дел).
- Едукаторот/ката да објасни дека членовите 1 и 2 од Универзалната декларација за човекови права особено ставаат акцент на половата еднаквост. Прочитајте ги овие два члена.

- Замолете ги членовите на групата да се поделат по двајца. Секој пар треба да направи листа на обврски кои треба да бидат завршени во домот. По 5 минути, секој пар треба да ја прочита листата. Едукаторот ги запишува сите предпози на табла или флипчарт.

- Поделете ги учесниците/чките во групи од 4-5 члена. На секоја група дадете и инструкција да запише прашања поврзани со обврските во домот. Целта е да ги откријат домашните обврски во нивниот дом. Прашањата треба да ги формулираат така да дознаат што повеќе од лицето кое ќе го интервјуираат.

Примери за прашања се:

Кој готви во твојот дом?

Дали мажот и децата помагаат околу домашните обврски?

Колку време е потребно да се завршат сите обврски низ домот?

Дали жената има друга дополнителна работа?

- Потоа групите треба да работат заедно и да направат еден заеднички прашалник. Едукаторот им помага во текот на целата вежба.

- За крај дадете им временски период од една недела во која ќе интервјуираат што повеќе мажи и жени?

- Организирајте една кратка сесија на која ќе се соопштат резултатите и секоја група да наведе една важна работа која ја откриле со интервјуата.

- Користете ги следниве прашања да им помогнете на учесниците/чките да ги анализираат нивните резултати:

1. Дали откривте нешто што ве изненади?
2. Како се чувствуваат во врска со работите што ги откривте?
3. Дали вашите откритија го променија начинот на кој размислувате во врска со работата на жените во домот? Зошто Да и Зошто Не?
4. Дали некои од овие работи, обврски низ домот можат да бидат направени од мажите?
5. Дали има работи, обврски кои само жената може да ги направи?
6. Дали младите мажи би сакале да ја работат оваа работа, обврски низ домот? Зошто Да и Зошто Не?
7. Дали е праведно целата работа да ја завршуваат жените?
8. Што можете да направите во вашето училиште, работно место, дом, и во општеството пошироко за да допринесете жените и мажите да бидат еднакви?
9. Дали улогата на жените и мажите е променета во последните години?
10. Како можете Вие да допринесете за оваа промена?
11. Какви промени треба да се случат во иднина? Како можеме да ги поттикнеме овие промени?
12. Која е Вашата улога во креирање на промените?

Поттикнете ги учесниците/чките да ги споделат резултатите од нивното истражување. Доколку постои можност објавете ги на некој веб портал.

„ТАА НЕ РАБОТИ“

„Имате ли деца“ – го праша докторот. „16 родени, но само 9 преживеаа“ – одговори сопругот. „Дали вашата сопруга работи“ – праша докторот. „Не, не работи, таа е дома“

– одговори сопругот. „Како го поминуваа таа својот ден“ – праша докторот. „Па, таа станува во 4 наутро да донесе вода и дрва, го потпалува огнот и подготвува појадок. Потоа оди до реката и пере алишта. Потоа оди во градот да набави намирници за домот и напладне почнува да го подготвува ручекот“.

„Вие се враќате тогаш од работа?“ – праша докторот. „Не, таа ми го носи ручекот на полето каде работам, отприлика три километри оддалеченост од куќата во која живееме“ – одговори сопругот.

„А потоа?“ – продолжи докторот. „Потоа таа ги храни свињите и другите домашни животни. И секако се грижи за децата во текот на целиот ден. Приквечер почнува со подготвка на вечерата за да биде готова кога јас ќе се вратам дома“.

„Значи таа си легнува по вечерата?“ – праша докторот. „Не, јас си легнувам, таа довршува уште некои работи низ домот и си легнува околу 9 часот“.

„Но, вие рековте дека вашата сопруга не работи?“ – коментираше докторот.

„Да, веќе ви кажав. Таа не работи, останува дома.“

6.5 ПРЕДНОСТИ И НЕДОСТАТОЦИ

Цел/Точки за учење: Дискриминацијата врз жените е кршење на човковите права.

Вештини: Оваа вежба им помага на учесниците/чките да ги преиспитаат сопствените ставови и гледишта за различниот третман на мажите и жените во општеството.

Потребни материјали: Поедноставена верзија на Универзалната декларација за човекови права, листови и пенкала

Време: 60 минути

Начин на спроведување:

Формирајте мали групи од момчиња и девојчиња (потрудете се бројот на момчиња и девојчиња во групите да биде приближно ист). Објаснете им дека листата што ќе треба да ја направат, ќе биде искористена за дискусија.

Групите од момчиња замолете ги да направат листа на предности и недостатоци да се биде женско. А групите од девојчиња да ги направат листите со предности и недостатоци да се биде машко (10 минути).

Учесниците/чките да се потрудат листите да имаат ист број на предности и недостатоци. Потоа секоја група со момчиња споите ја со група на девојчиња. Групата на девојчиња треба да ја прочита својата листа и да одговори на реакциите од членовите на машката група. Потоа и машките треба да ги прочитаат своите листи и да одговорат на прашањата од девојчињата.

Отворете дискусија како оваа вежба е поврзана со Поедноставената верзија на Универзалната декларација за човекови права.

Следниве прашања искористете ги за поттикнување на дискусијата:

1. Беше ли едноставно да ги наброите предностите и недостатоците да се биде машко или женско? Зошто Да или Зошто Не?

2. Како се чувствуваате додека ги пишувате листите? Дали напишавте карактеристики кои може да се наречат сексистички?
3. Дали сметате дека овие поделби на луѓето се реални? Дали се однесуваат на луѓето (мажи и жени) кои ги познавате?
4. Дали ви беше корисна оваа активност? Зошто? Научивте ли нешто ново што не го знаете предходно?
5. Што научивте за родовото стереотипизирање?

Забелешка: Оваа вежба можете да ја користите и со други основи за дискриминација како на пример, религија.

6.6 „ЗАМИСЛЕНАТА ЗЕМЈА“

Цели/ Точки на учење: Да ги запознае учесниците/чките со идејата за права на основа на потреби и да ги запознае со Универзалната декларација за човекови права.
Вештина: Да научат дека ги цениме правата зависно од ситуацијата во која се наоѓаме, но секогаш да имаат на ум дека некое право во конкретен момент му е важно на некого.

Потребни материјали: Поедноставена верзија на Универзалната декларација за човекови права.

Време: 90 минути

Начин на спроведување:

Формирајте мали групи од 5-6 членови. Прочитајте го следново сценарио: „Замислете си дека сте откриле нова земја, каде никој не живеел предходно и каде не постојат закони и правила. Ти и останатите членови од твојата група ќе живеете на оваа земја. Не знаете каква социјална позиција ќе имате во новата држава.“ Секој член на групата треба идивидуално да наброи три права кои смета дека мора да бидат загарантирани за сите во новата држава. Потоа сите членови на групата треба да ги продискутираат правата кои ги наброиле, и да направат заедничка листа од 10 права (да ги запишат на флип чарт). Следи презентација на листите што секоја група ги направила. Едуаторот на посебен флип чарт ги запишува сите права кои ги наброиле групите. За оние права кои се повторуваат само ставајте цртички од страна. Кога ќе завршат сите презентации, идентификувайте дали на листата има права кои се контрадикторни. Проверете дали некои од правата може да се стават во иста група. Кога ќе ја комплетираат главната листа споредете ја со Универзалната декларација за човекови права. Дискутирајте за сличностите и разликите помеѓу овие две групи.

Искористете ги следниве прашања за да извлечете заклучоци:

- Дали го променивте мислењето за тоа кои права се поважни во текот на оваа активност?
- Каков ќе ни биде животот ако исклучиме некои од овие права?
- Има ли некои права кои би ги додадале сега на листата?

- Дали некој од Вас во вашите индивидуални листи имаше запишано право што никој друг не го спомна?
- Зошто е корисно за нас да правиме вакви листи?

Доколку имате време прашајте ги учесниците да означат три права на листата за кои лично мислат дека се најважни, или пак без кои не би можеле да живеат. Потоа прашајте ги дали мислат дека ситуацијата во државата влијае на нивниот избор? Зошто Да или Зошто Не? Доколку сакаат учесниците може да направат листа со групни права кои би сакале да бидат почитувани во нивното училиште (да не бидат навредувани, понижувани, да им биде почитувано гледиштето итн.). Прашајте ги учесниците што би направиле доколку некое право им биде прекршено.

6.7 ЖЕНИ И МАЖИ НА ВОДЕЧКИ ПОЗИЦИИ

Траење: 90 минути

Материјали: Табла и креда

Подготовка: Размислувајте за примери на жени на водечки позиции, жени претседателки на држави, претседателки на компании, премиерки и слично.

Опис: Учесниците/чките размислуваат за тоа колку припадничките на женскиот пол се застапени на водечки позиции, какви се разликите во нивното водење на државите/компаниите и како тие се перцепираат од јавноста.

Цели: Размислување и анализа за еден проблем на родовата нееднаквост. Развој на аналитички способности и способности за критичко размислување.

Насоки:

1. Воведете ги во темата со следните прашања:

- Помислете на претседатели на држави. Од кој пол се најчесто?
- Помислете на претседатели на големи компании. Од кој пол се тие најчесто?

2. Дискутирајте за тоа зошто тие мислат дека најчесто мажи се претседатели на држави и големи компании.

3. Продолжете со поттикнување на размислување:

- Обидете се да се сетите на една жена претседателка на држава или премиерка.
- Обидете се да се сетите на една жена претседателка на голема компанија.

4. Сите нека кажат по една жена претседателка на држава или компанија.

5. На лист нека ги запишат сите карактеристики кои им паѓаат на памет за тие жени. (Дајте им 10-ина минути за размислување и пишување).

6. Сите нека прочитаат по една карактеристика и потоа дискутирајте околу тоа дали наведените карактеристики даваат стереотипна слика за жената или ја врамуваат во одреден тип на водач.

7. Дискутирајте за тоа како тие карактеристики се разликуваат од карактеристиките кои би биле наведени за еден маж претседател. Дали жените треба двојно повеќе да се трудат, или да завземаат одредени позиции, за да дојдат до нивото на нивните колеги-мажи?

8. Потоа дискутирајте за овие прашања:

- Што мислите, зошто во нашата земја до сега нема жена претседателка или премиерка?
- Што мислите, дали е можно во наредните години жена да биде претседателка во нашата земја и елаборирајте го одговорот.
- Што треба да се промени за жена да биде на водечка позиција во нашата држава?

9. Завршете ја дискусијата со прашањето што е она што тие лично можат да го прават за поголема еднаквост на жените и мажите во политиката и економијата во нашата земја.

6.8 ЖЕНИТЕ И МАЖИТЕ ВО МЕДИУМИТЕ

Траење: 90 минути

Материјали: Весници, магазини

Подготовка: Размислувајте за начините на кои најчесто во медиумите се прикажуваат мажите и жените. Доколку имате прилика, земете дневен весник или магазин како помошно средство за дискусија.

Опис: Учесниците ги идентификуваат начините на кои мажите и жените се прикажуваат во медиумите, го поврзуваат тоа со начинот на гледање на мажите и жените во нивните култури и средини. Размислуваат за последиците од таквото гледање.

Цели: Размислување и анализа на она со што се среќаваат секојдневно во медиумите. Размислување за тоа кои се идеалите претставени во медиумите и кон што треба да се стремат младите. Развој на аналитички способности и способности за критичко размислување.

Насоки:

1. Дајте вовед во темата со следните прашања за дискусија:

- Дали мислите дека мажите и жените се различно претставени во медиумите?
- Доколку има, какви се разликите во претставувањето на мажите и жените во медиумите?
- Има ли разлика во различните медиуми (печатени, телевизија, социјални медиуми и тн.)?
- Мислите ли дека се наметнува одреден стереотип во однос на претставувањето на мажите и жените во медиумите?

2. Поделете ги во групи според местото на седење и дадете им неколку весници или магазини да разгледаат. Доколку сакаат, може да запишуваат. (Дадете им 10-15 минути за дискусија во мали групи или пишување.)

3. Прашајте дали има доброволци кои сакаат да го кажат примерот околу кој размислувале. Поттикнете ги да дадат што повеќе примери.

4. Дискутирајте:

- Дали сметаат дека има стереотипно прикажување на жените во изнесените примери?
- Кои се стереотипите кои се среќаваат во примерите?
- Кои се останати стереотипи кои се среќаваат во медиумите во однос на претставувањето на мажите и жените?
- Што мислат дека придонесува за тоа?
- Што мислат дека треба да се промени?
- За што мислат дека ќе придонесе промената во стереотипното прикажување на мажите и жените во медиумите?
- Дали сметаат дека жените се ставени во полоша позиција од мажите?
- Дали сметаат дека жените се во подобра позиција?
- Дали жените се подложни на одреден идеал на жена во медиумите? Што има тој идеал (паметна, убава, згодна, домаќинка...)?

5. Нека го погледнат повторно примерот и нека размислат околу тоа што треба да се промени во конкретниот пример за еднаков третман на мажите и жените и губење на стереотипите. (Дадете им 10-ина минути.)

6. Поттикнете ги да ги кажат нивните размислувања пред сите (но не ги присилувајте).

7. За крај, дискутирајте околу тоа како треба да се восприемаат медиумите, со критичко и аналитичко размислување.

6.9 РОДОВО ЗАСНОВАНО НАСИЛСТВО

Траење: 90 минути (1-4: 45 минути и 5-7: 45 минути)

Материјали: Табла и креда

Подготовка: Учесниците/чките мора да имаат претходни знаења за проблемот на насилието врз жени.

Опис: Во мали групи учесниците/чките развиваат стратегии за елиминирање на насилието врз жените и ги презентираат нивните стратегии во форма на телевизиски известувања.

Цели: Овозможување на учесниците/чките да изнесат барем по две идеи за акција против насилието врз жените; подобрување на нивните вештини за решавање проблеми и говорење во јавност.

Насоки:

1. Поделете ги учесниците/чките во групи од по пет или шест. Објаснете им дека половина од групите ќе подговат телевизиско известување, а другата половина ќе подготви презентација на владата.
2. Прашајте: „Кој е одговорен за ставање крај на насилиството врз жените и девојките?“
3. Објаснете:
 - Размислете за стратегии или програми за намалување на насилиството врз жените.
 - Имате 40 минути да подгответе презентација од 5 до 10 минути (половина од групите телевизиска презентација, а половина презентација на локалната власт или владата).
 - Во презентацијата треба да претпоставите дека вашата публика веќе има познавања од проблемот на насилиство. Вашата работа е покажете кои се позитивните активности кои се преземаат за одговор на проблемот.
 - Пробајте да го вклучите она што е направено (или може да се направи) од страна на младите луѓе, како и од возрасните, во секојдневниот живот; од страна на локалните организации и заедници; од страна на владата или агенциите на Обединетите нации.
 - Треба исто така да размислите како да ги вклучите мажите и момчињата во овие активности.

За презентациите пред локалните власти/владата објаснете: Ќе ги известите властите/владата за активностите кои се преземени од страна на групи или индивидуалци. Објаснете како владата треба да одговори. Дел од учесниците/чките може да ја играат улогата на властите, а другите да глумат дека се експерти или граѓани.

За телевизиските презентации објаснете: Запомнете дека треба да го имате вниманието на гледачите и да бидете што е можно пократки. Користете се со стории кои будат интерес кај луѓето за да го прикажете она што е сторено за решавање на проблемот на насилиство. Презентацијата нека биде лична и интересна.

4. Осигурајте се дека сите ја разбираат задачата. Кажете им на групите дека имаат 40 минути да се подготват. Потоа шетајте меѓу нив додека тие работат.
5. Пред да започнат со презентациите, дадете им 5 минути за последен преглед и ревизија.
6. Сите групи нека ги прикажат нивните презентации. Запишувајте ги нивните програмски идеи.
7. Откако ќе завршат сите презентации, поставете ги следните прашања:
 - Колку беше тешко да се размисли за начините за намалување на насилиството врз жените?
 - Кои се заедничките теми или идеи кои групите ги имаа за работа со жените?

- Што е со оние за работа со мажите и момчињата?
- Кои идеи мислите дека се најдобри и зошто?
- Сите ли имаат одговорност да се стремат кон ставање крај на насилиството врз жените?
- •Што можете да сторите вие, како млади луѓе, за спречување на насилиството врз жените во семејствата, училиштата, општеството?

6.10 НАСИЛСТВО ВО ИНТИМНА ВРСКА

Траење: 90 минути (може да се подели во две сесии)

Материјали: Табла и креда

Подготовка: Размислувајте и/или читајте за насилиство од ваша гледна точка. Бидете свесни дека зборувањето за насилиство е тешко за многу луѓе, било поради нивните лични искуства или нивното верување дека тоа е приватна работа. Никогаш не ги ставајте учесниците/чките во непријатна ситуација.

Опис: Учесниците/чките подготвуваат кратки претстави/скетови за испитување на почитта и насилиството во интимните врски. Разговараат за тоа како да имаат подобро почитување во нивните врски.

Цели: Овозможување на учесниците/чките да разговараат за нивните ставови во однос на насилиството во интимните врски и начините за промовирање на врски кои се засноваат на почит; подобрување на нивните вештини за креативно пишување и изведба.

Насоки:

1. Дадете вовед во темата. Објаснете:

- Во оваа активност ќе разговараме и ќе ги анализираме различните видови насилиство кои младите луѓе може да ги доживеат во своите интимни врски.
- Ќе имате околу 15 минути да подгответе кратка драма за интимна врска – партнерска или брачна, а помеѓу момче и девојка или партнери од ист пол.
- Драмите треба да ни помогнат да размислим како да бидеме сигурни дека врската се заснова на почит.

2. Поделете ги учесниците/чките во четири групи (или помалку, во зависност од бројот на учесници/чки), со четири или пет членови во секоја група.

- *На првите две групи дадете им насоки:* Подгответе кратка драма (до 5 минути) која ќе прикаже интимна врска во која има насилиство. Насилството може да биде физичко или психичко. Обидете се да бидете реални, користејќи примери кои самите сте ги виделе или за кои сте чуле.
- *На другите две групи дадете им насоки:* Подгответе кратка драма (до 5 минути) кој ќе прикаже интимна врска која се заснова на меѓусебна почит. Покажете како луѓето во врска решаваат конфликтна ситуација без да применат насилиство.

3. Додека групите ги подготвуваат скетевите движете се меѓу нив, понудете им помош доколку им е потребна.

4. Откако ќе завршат со подготовкa, повикајте ги прво групите кои прикажуваат насилиство да ги претстават подготвените кратки драми пред останатите. По секој скеч, прашајте дали оние што гледале имаат прашања. Потоа прашајте ги сите кои карактеристики на една личност или една врска водат кон насилиство.

5. Потоа повторете ја истата постапка со скечовите кои прикажуваат почит, но на крај прашајте ги кои карактеристики на една личност или една врска прават таа да биде здрава и без насилиство.

6. Фасцилитирајте ја дискусијата со помош на следните прашања:

- Кои се различните форми на насилиство во интимна врска? (*Алудирајте на: контрола, принуда, викање, закана, како и физичко насилиство.*)
- Кои се карактеристики на насилена врска? (*Одговорите запишувайте ги на табла под наслов „Насилни врски“.*)
- Зошто многу млади луѓе, се чувствуваат немоќни да сторат нешто во врска со насилиството во врската? Навистина ли се немоќни?
- Кои карактеристики прават една врска да биде здрава? Што е потребно за да се има врска која се заснова на почит? (*Напишете ги одговорите на табла под наслов „Врски засновани на почит“.*)
- Дали примерите кои ги користевте во скечовите беа реални? Ги гледате ли тие ситуации во секојдневниот живот? Дали гледате врски како оние претставени во примерите за врски засновани на почит и во секојдневието?
- Дали физичкото насилиство е најчесто насочено од мажите кон жените или и жените се еднакво насиленi кон мажите? Кои фактори мислите дека го зголемуваат ризикот од насилиство во врска?
- Дали мислите дека е можно да се изгради интимна врска која се заснова на почит? Што можеме индивидуално да правиме за да градиме здрави интимни врски?

6.11 СТУДИИ НА СЛУЧАЈ ЗА СЕКСУАЛНО И РЕПРОДУКТИВНО ЗДРАВЈЕ И ПРАВА

Цели / Точки за учење: да ги оспособи учесниците/чките да опишат како интимните врски и сексуалноста се поврзани со можноста да ги користиме нашите човекови права.

Време: 60 минути

Потребни материјали: Табла, креда, копии од студиите на случај (може првиот дел да го ставите на едната страна, а вториот на другата страна).

Учесниците/чките мора да имаат основни познавања за сексуални и репродуктивни права.

На таблатата запишете ги прашањата пред да почне вежбата.

1. Како се чувствуваат откако ја слушнавте приказната за Александра?
2. Кои од сексуалните и репродуктивни права се поврзани со овој случај?
3. Дали сметате дека тука постои кршење на човековите права? Зошто?

4. Кој е одговорен? Наведете ги сите кои имаат некаква одговорност за она што се случило?

Начин на спроведување:

Денес ќе разговараме за вистински приказни во врска со сексуалните и репродуктивни права. Поканете некој од учесниците да ја прочита Приказната за Александра (прочитајте го само првиот дел од приказната). Потоа поттикнете ги учесниците да напишат одговори на горенаведените прашања во нивните тетратки.

За секое прашање поканете еден или двајца од учесниците да ги прочитаат одговорите, а потоа може да коментира цела група. Потоа прочитајте го и вториот дел од приказната. Отворете дискусија со следниве прашања:

1. Како се чувствуваат сега откако го дознавте исходот?
2. Дали случајот ќе беше поинаков ако жртвата беше богата (или машко, или хетеросексуалец)?
3. Кои ставови мора да се променат за да биде почитувано ова сексуално право?

Овие чекори треба да се повторат со сите студии на случај (одвоите по 15 минути за секоја студија на случај). Откако ќе ги продискутирате сите случаи, пред да ја затворите работилницата прашајте:

1. Дали имате информации за некој сличен случај? Кое право било прекршено?
2. Сте слушнале ли за други сексуални права кои биле прекршени во вашиот град?
3. Што мора да се направи за да не се случува ова?

Студии на случај

Александра

Прв дел: Приказната на Александра

Кога Александра, млада жена од Полска која има проблеми со видот уште од дете, останала бремена, докторите ја советувале дека бременоста и породувањето може трајно да и го оштетат видот. Законот во Полска дозволува абортус само кога е сериозно загрозено здравјето на жената. Но, и покрај советите, докторите одбile да и издадат дозвола за прекинување на бременост, па таа немала друг избор освен да продолжи со бременоста.

Втор дел: Што се случи со Александра? По раѓањето на бебето, видот на Александра значително се влоши. Таа веќе не беше способна за работа, потребна и беше помош за секојдневните активности и грижата за бебето, и стана целосно зависна од туѓата помош. Случајот на Александра стигна и до Европскиот суд за човекови права, кој донесе одлука дека државите имаат обврска да воспостават ефективни механизми за жените да имаат пристап до легален абортус. Судот досудил да и се исплати висок финансиски надоместок како признание за болката и страдањето низ кое поминала.

Амина

Прв дел: Приказната на Амина. Амина е разведена мајка на три деца од Нигерија. Откако се гледала со Мохамед, 11 месеци, тој побарал од неа да имаат секс и при тоа и ветил дека ќе се ожени со неа. Таа се согласила и останала бремена. Мохамед, се

предомислил и не се оженил со неа, а таа родила женско бебе без да биде во брак. Државата ја осудила за прельуба со религискиот закон. Мохамед се заколнал дека не е татко на детето и бил ослободен, додека Амина била осудена на смртна казна со каменување. Иако се жалела, сепак пресудата не била променета. Екзекуцијата била одложена за две години за да може да го дои бебето.

Втор дел: Што се случи со Амина? По втората жалба, Амина била ослободена, а пресудата отповикана. Судиите одлучиле дека не и било дадено шанса да се брани. Владата пак тврдела дека никогаш не била донесена смртна казна со каменување. По одреден период таа се премажила.

Фатима

Прв дел: Приказната на Фатима. Фатима , 11 годишна девојка од Западна Африка, ги слушнала своите родители како го договораат нејзиното обрежување. Таа била преплашена затоа што кога нејзината постара сестра се вратила од таквата церемонија, трпела огромна болка и се чувствуvala мизерно. Таа се сетила и на нејзината најдобра другарка, која неколку пати била на лекување во клиниката поради тешки инфекции кои се појавиле како последица од обрежувањето. Фатима не сакала да го искуси она што веќе видела дека им се случува на другите девојки и ги молела родителите да не го прават тоа. Тие ги одбили нејзините молби, и биле уверени дека ако не ја обрежат, нема да можат да ја омажат, а истовремено сметале дека таа е премногу млада да може да направи вистински избор. Сестрата на Фатима пак, имала слушнато за некоја организација во градот која ги образувала семејствата за опасностите и ризиците по здравјето од обрежувањето (женското генитално сакатење). Таа го замолила персоналот од организацијата да го посетат нивниот дом и да зборуваат со родителите на Фатима.

Втор дел: Што се случи со Фатима? Работничката во организацијата успеала да ги убеди родителите за опасностите од обрежувањето, особено по здравјето на нивната ќерка, како и дека постојат други начини како да се одбележи нејзиното станување жена. Денес Фатима е среќно мажена и благодарна на нејзините родители за нивната отвореност и либералност. Таа работи во организацијата која и помогнала да го избегне обрежувањето (женско генитално сакатење), едуирајќи ги девојчињата во училиште да зборуваат со нивните родители за оваа штетна практика.

Метју

Прв дел: Приказната на Метју. Метју е хомосексуалец, студент на универзитет во САД. Една вечер, две момчиња кои се преправале дека се геј му понудиле превоз до дома. Метју отишол со нив, но наместо во кампусот, тие го однеле во пуста област, го ограбиле, го заврзали за ограда и брутално го претепале. Го оставиле таму да умре. Метју бил пронајден 18 часа подоцна, се уште врзан за оградата, од страна на бициклист, кој кога го видел прво помислил дека е страшило. Метју бил жив, но во кома.

Втор дел: Што се случи со Метју? Черепот на Метју бил скршен, и имал тешки повреди на мозокот. Неговите повреди биле премногу тешки и докторите не успеале да ги санираат. Тој останал во кома 5 дена и потоа подлегнал на повредите. Убијците биле уапсени, и двајцата добиле по две доживотни казни. Приказната на Метју ја разбраниувала јавноста, затоа што било злосторство од омраза. Дури бил проширен и законот за злосторствота од омраза, и биле вклучени како посебни групи

хомосексуалците, лејзбејките, жените и луѓето со хендикеп. Мајката на Метју ја основала Метју Шепард Фондацијата која се залага за „замена на омразата со разбирање, сочувство и прифаќање“ преку едукација, застапување и лобирање.

Лакшми

Прв дел: Приказната на Лакшми. Лакшми е млада девојка од Непал, која била присилно омажена кога имала 12 години и била експлоатирана во домот на нејзиниот маж. Неможејќи веќе да издржи, таа избегала и се вратила во домот на нејзините родители, но тие повторно ја натерале да се врати кај сопругот. „По пат успеав повторно да избегам и една љубезна дама ми помогна“ рекла Лакшми. „Таа ми рече дека нејзината сестра работела во фабрика во друг дел на Непал, и може и мене да ме вработи таму. Се што ќе треба да правам е да продавам облека“. По пат, Лакшми била дрогирана и однесена во Индија. „Кога стигнав таму сфатив дека ме продале за 15000 индиски рупии“ рекла Лакшми. „Ме тепаа кога одбивав да работам како сексуална работничка. Скоро една година бев затворена во бордел. При рација во борделот, полицијата ме спаси и ме врати во Непал. До тогаш веќе имав 14 години“.

Втор дел: Што се случи со Лакшми? Откако била вратена кај нејзините родители, тие одбиле да ја примат. Подоцна се омажила, но тестот за ХИВ бил позитивен. Дали го добила вирусот кога била присилувана да работи како сексуална работничка или откако се омажила остана нејасно.

6.12 ИНСПИРИРАЈ СЕ! НАПРАВИ ПРОМЕНА!

Цели/Точки за учење: Да се зголеми мотивацијата на учесниците/чките и довербата за способноста за креирање на промени.

Потребни материјали: Табла, креда, копија со цитати од познати личности

Време: 70 минути

Начин на спроведување:

Објаснете им на учесниците дека на оваа работилница ќе зборувате за значењето на зборот социјална правда и промена на светот во кој живееме, дури ако тоа е и мала промена. Заедно ќе разгледаме неколку цитати од луѓе кои се вложиле себе си и направиле промена. Прочитајте ја листата со цитати и изберете го оној кој најмногу ве инспирира. Запишете го во тетратка. Размислете за тоа што вашиот цитат значи. Пробајте да одговорите на следните три прашања: Која мислите дека е пораката на цитатот? Зошто е значаен за тебе, зошто го одбра? Што би значело да пробаш да го примениш овој цитат во твојот живот (ако веќе си го применил/а сподели). Дадете им 10 – 15 минути за размислување.

Откако ќе завршат сите, поканете ги да споделат со групата (напоменете им дека доколку не сакаат немора да споделат се што запишале).

Откако сите учесници ќе прочитаат тоа што го запишале, продолжете ја дискусијата со следниве прашања кои ќе ви послужат и како заклучоци:

- Кои се клучните пораки кои ги добивте од овие цитати?

- Кои се позитивните лични бенефити кои ги уживаат активистите за социјална правда?
- Кои се предизвици и ризици?
- Дали е важно сите граѓани да превземат акција за прашањата кои им се важни?

За крај, можете да им дадете домашна задача да најдат начин да ги споделат цитатите кои ги избрале со други луѓе – семејство, пријатели, и да дискутираат за нивното значење.

ЦИТАТИ ЗА СОЦИЈАЛНА ПРАВДА И АКТИВИЗАМ

- ❖ *Биди промената која сакаш да ја видиш во светот. – Махатма Ганди,* бил доживуван како татко на нацијата во Индија. Поттикнал ненасилна граѓанска непослушност која довела до независност на Индија од Британија, и поттикнал движење за граѓански права и слободи насекаде низ светот.
- ❖ *Миејќи си ги рацете од конфликтот помеѓу мокните и немокните* значи да ја одбереш страната на мокта, а не да си неутрален. – Паоло Фреир, влијателен бразилски едукатор кој бил пионер во едукациските практики за подигнување на критичката свесност на сиромашните.
- ❖ *Одговорноста не е само на лидерот на нашата држава, или на оние кои се назначени или избрани да вршат определена работа. Одговорноста е во секој од нас. – неговата светост Далај Лама,* спиритуален лидер на тибетанските будисти и активист за тибетантска автономија.
- ❖ *Никогаш не се сомневај дека мала група на посветени граѓани може да го смени светот. Напротив, тоа е единствениот начин. – Маргарет Мид,* американски културен антропологист.
- ❖ *Светот е опасно место, не заради оние кои прават лошо, туку заради оние кои не прават ништо. – Алберт Ајнштајн,* добитник на Нобелова награда, најпознат по теоријата на релативитет. Активист против нуклеарното тестирање и расизмот.
- ❖ *Важни се малите работи што граѓаните ги прават. Тоа е она што ќе направи разлика. Мојата мала работа е да садам дрва. – Вангари Мати,* кенички екологист, политички активист. Го основала движењето – Зелен појас и е првата жена со африканско потекло што добила Нобелова награда.

Прилог 1

Поедноставена верзија на УНИВЕРЗАЛНАТА ДЕКЛАРАЦИЈА ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА

Краток преглед на Преамбулата

Генералното Собрание препознава дека достоинството, еднаквите и неотуѓиви права на сите членови на човештвото е основа за слобода, права и мир во светот. Човековите права треба да бидат заштитени со закон, а пријателските врски помеѓу нациите мора да се негуваат. Луѓето од Обединетите Нации ја потврдија својата верба со човековите права, достоинство и вредноста на човечката личност. Еднаквите права на мажите и жените се неопходни за промовирање на социјален прогрес, подобри животни стандарди и поголема слобода. ОН ветија дека ќе ги промовираат овие права, како и заедничкото разбирање на истите.

Преглед на Универзалната Декларација на Човекови Права

1. Сите се слободни и сите треба да бидат третирани на таков начин.
2. Сите се еднакви, и покрај разликите во бојата на кожата, полот, религијата, јазикот.
3. Сите имаат право на живот и да живеат во слобода и сигурност.
4. Никој нема право да те третира како роб, ниту пак ти имаш право некого да направиш твој роб.
5. Никој нема право да те повредува или да ти врши тортура.
6. Сите имаат право да бидат еднакво третирани пред законот.
7. Законот е еднаков за сите и треба да употребува на ист начин за сите.
8. Сите имаат право да побараат правна помош кога нивните права не се почитувани.
9. Никој нема право да те затвори неправедно или да се избрка од сопствената земја.
10. Сите имаат право на јавно и фер судење.
11. Секој е невин додека не се докаже спротивното.
12. Секој има право да побара помош ако некој се обиде да му наштети, но никој не смее да влезе во твојот дом, и да те замара тебе и твоето семејство без добра причина.
13. Секој има право да патува според своите желби.

14. Секој има право да отиде во друга земја и да побара помош доколку е прогонуван или постои опасност да биде прогонуван.
15. Секој има право да припаѓа на некоја земја. Никој не смее да ти забрани да припаѓаш на друга земја доколку тоа е твоја желба.
16. Секој има право да стапи во брак и да создаде семејство.
17. Секој има право да поседува имот и други добра.
18. Секој има право да ги практикува и учи сите аспекти на неговата религија, и да ја промени религијата доколку има желба за тоа.
19. Секој има право да каже што мисли и да дава и прима информации.
20. Секој има право да учествува во состаноци и дасе придружува во асоцијации на мирен начин.
21. Секој има право да избира и да се вклучува во управувањето на државата.
22. Секој има право на здравствено осигурување и на можности за развивање на личните вештини.
23. Секој има право да работи за соодветна плата во безбедна средина, како и да се приклучи на синдикатите.
24. Секој има право на одмор и слободно време.
25. Секој има право на пристоен стандард на живеење и здравствена помош доколку му е потребна.
26. Секој има право на образование.
27. Секој има право да учествува во културниот живот на заедницата во која живее.
28. Секој мора да го почитува „социјалниот ред“ за да може и сите овие права да бидат достапни.
29. Секој мора да ги почитува правата на другите, заедницата и јавниот имот.
30. Никој нема право да одземе било кое од правата наведени во оваа декларација.

Користена литература:

Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (2012). Родот во телевизиските програми, Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, 2012.

Акција Здруженска (2010). Извештај од мониторингот на политиките за родова еднаквост на Р. Македонија, Акција Здруженска, 2010.

Amnesty International International Secretariat (2001). *First Steps: A Manual for Starting Human Rights EducationPeer Education Edition*, Amnesty International International Secretariat, London, 2001.

Асоцијација за здравствена едукација и истражување (2013). Општество, род, сексуалност, сексуално здравје и МСМ во Македонија - Истражување во заедницата, ХЕРА - Асоцијација за здравствена едукација и истражување, Скопје, 2013.

Council of Europe (2007). *Gender Matters: A manual on addressing gender-based violence affecting young people*, Council of Europe, 2007.

Државен завод за статистика на Република Македонија (2009). Анкета за користење на времето, Државен завод за статистика на Република Македонија, 2009 година.

European Union Agency for Fundamental Rights (2010). Data in Focus Report 5 - Multiple Discrimination, European Union Agency for Fundamental Rights, 2010.

European Union Agency for Fundamental Rights (2010). Homophobia, transphobia and discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity in the EU Member States, , 2010.

International Sexuality and HIV Curriculum Working Group (2009). *It's All One Curriculum: Guidelines and Activities for a Unified Approach to Sexuality, Gender, HIV, and Human Rights*, International Sexuality and HIV Curriculum Working Group, 2009, New York.

Кениг.Н (2011). *Насилство: родова перспектива*: Филозофски факултет – Скопје.

Комисија за заштита од дискриминација (2013). Дискриминација во огласите за вработување :истражувачки извештај, Комисија за заштита од дискриминација, 2013.

Корубин. Н; Тричковски. Б и Костовски.Лъ (2014). Портретирање на жената во македонските медиуми, Фондација Фридрих Еберт, Скопје, 2014

Котевска.Б (2013). *Водич за основи за дискриминација*, ОБСЕ, Скопје, 2013.

Македонски институт за медиуми (2013). Бела книга – Приоритети и механизми за унапредување на соработката меѓу граѓанските организации и медиумите за ефикасна заштита на човековите права, Македонски институт за медиуми, Скопје, 2013.

Mediterranean Institute of Gender Studies (2012). *Youth4Youth: A manual for empowering young people in preventing gender based violence through peer education*.

Министерство за труд и социјална политика (2010). Прирачник за заштита од дискриминација, Министерство за труд и социјална политика, Сектор за еднакви можности, Скопје, 2010.

MoWA and UNDP publication (2007). *Gender Awareness and Development Manual, Gender Resource Material*, MoWA and UNDP publication (2007).

Најчевска. М и Трајаноски. Ж (2010). *Медиумите и дискриминацијата*, Фондација Институт отворено општество, Скопје, 2010

PAHO (1997). *Workshop on Gender, Health and Development- Facilitator's Guide*. Washington, D.C: PAHO, 1997.

Реактор (2010). Национална студија: Жените во македонската економија, Реактор, Скопје, 2010.

Симоновска. С (2014). Концептот на сеопфатно сексуално образование, во Аспекти на сексуалност и сексуално образование (Збир на текстови), Филозофски факултет - Скопје и ХЕРА (Асоцијација за здравствена едукација и истражување), Скопје, 2014.

Social Affairs and Equal Opportunities DG (2009). Labour Market in the Former Yugoslav Republic of Macedonia, A Study for the European Commission Employment , Social Affairs and Equal Opportunities DG, 2009

UNFPA (2005).*Youth Peer Education Toolkit – Training of trainers manual*. UNFPA

UNFPA (2003).*Peer Education – Training of trainers Manual*. UNFPA

“Women and Gender Discrimination.” Boundless Political Science. Boundless, 14 Nov. 2014. <https://www.boundless.com/political-science/textbooks/boundless-political-science-textbook/civil-rights-5/the-women-s-rights-movement-41/women-and-gender-discrimination-232-5479/>

Free & Equal, инцијатива на канцеларијата за човекови права на Обединетите Нации: https://unfe-uploads-production.s3.amazonaws.com/unfe-5-UN_Fact_Sheets_v6 - Homophobic_and_transphobic_violence.pdf

Коалиција „Сексуални и здравствени права на маргинализираните заедници“, <http://coalition.org.mk/2008/10/definicii-i-vodecki-principi/>

Национална мрежа за борба против хомофобијата и трансфобијата, <http://www.lgbtimreza.org/lgbti-front/>

www.rodovreaktor.mk